

**ANTONI M. BADIA
I MARGARIT
SESSIÓ EN MEMÒRIA**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ FILOLÒGICA
BARCELONA, 2016

Antoni M. Badia i Margarit

Sessió en memòria

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, LXV

Antoni M. Badia i Margarit
Sessió en memòria

Sala Prat de la Riba
12 de novembre de 2015

BARCELONA
2016

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Antoni M. Badia i Margarit : sessió en memòria : Sala Prat de la Riba, 12 de novembre de 2015. — (Semblances biogràfiques ; 65)

A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica. — Bibliografia
ISBN 9788499653105

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica II. Col·lecció: Semblances biogràfiques ; 65

1. Badia i Margarit, Antoni M. (Antoni Maria), 1920-2014 2. Filòlegs — Catalunya — Biografia
929Badia i Margarit, Antoni M.

Coordinació de l'edició: Gabinet de la Presidència

© dels autors dels textos

© 2016, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: juny del 2016

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Anglofort, SA

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-310-5

Dipòsit Legal: B 14173-2016

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit	7
Presentació, <i>per Joandomènec Ros</i>	9
EL VESSANT HUMÀ	
Antoni M. Badia i Margarit: pare, savi humanista, mestre de mestres, <i>per Montserrat Badia</i>	11
Antoni M. Badia i Margarit: el vessant humà, <i>per Joan Martí i Castell</i>	15
EL VESSANT CÍVIC	
Antoni M. Badia i Margarit i l'Institut d'Estudis Catalans, <i>per Jordi Carbonell</i>	21
La projecció internacional del doctor Antoni M. Badia i Margarit, <i>per Josep Massot</i>	25
El vessant cívic d'Antoni M. Badia i Margarit. La Universitat, <i>per Josep Moran</i>	33
EL VESSANT CIENTÍFIC	
L'obra gramatical d'Antoni M. Badia i Margarit, <i>per M. Teresa Cabré</i>	37
Les aportacions d'Antoni M. Badia i Margarit a la lingüística històrica i a la història de la llengua, <i>per Antoni Ferrando</i>	41

Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit, <i>per Joan Miralles</i>	53
Antoni M. Badia i Margarit, sociolingüista, <i>per Vicent Pitarch</i>	59
El vessant fònic de la llengua, <i>per Joaquim Rafel</i>	69
Antoni M. Badia i Margarit, romanista, <i>per Joan Veny</i>	77
Cloenda, <i>per M. Teresa Cabré</i>	85

Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit

Aquesta semblança recull els textos de la sessió d'homenatge a Antoni M. Badia i Margarit amb motiu del primer aniversari de la seva mort (1920-2014), que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, el dia 12 de novembre de 2015. La sessió fou presidida per Joandomènec Ros, president de l'IEC, i M. Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica de l'IEC, i es comptà amb l'assistència de Maria Teresa Garcia Castanyer, comissionada per a Multilingüisme de la Universitat de Barcelona, i M. Rosa Lloret, directora del Departament de Filologia Catalana d'aquesta mateixa Universitat.

Els participants en l'homenatge, autors dels textos d'aquesta semblança, foren Montserrat Badia, filla d'Antoni M. Badia i Margarit, i Joan Martí i Castell, membre de la Secció Filològica, que van recordar el seu vessant humà; Jordi Carbonell, membre de la Secció Filològica; Josep Massot, president de la Secció Històrico-Arqueològica, i Josep Moran, membre de la Secció Filològica, que van parlar del seu vessant cívic, i els també membres de la Secció Filològica M. Teresa Cabré, Antoni Ferrando, Joan Miralles, Vicent Pitarch, Joaquim Rafel i Joan Veny, que en van tractar el vessant científic des de diverses disciplines: respectivament, gramàtica, lingüística històrica, onomàstica i dialectologia, sociolingüística, fonètica i fonologia, i romanística.

Presentació

Els meus records d'Antoni Maria Badia i Margarit es remunten a la seva etapa de rector de la Universitat de Barcelona, concretament al primer mandat (1978-1981). Era l'època d'efervescència estudiantil i, sobretot, del professorat no numerari, que maldava per transformar el vell (i encara vigent) sistema d'accés a l'estabilitat docent mitjançant oposicions en un sistema de contractació més obert i en què es fes un seguiment continuat dels mèrits docents i investigadors del professorat.

Per primer cop, els anhels d'estudiants i de professors no numeraris trobaren al Rectorat de la Universitat un valedor de les seves causes davant del Ministeri. Badia havia iniciat els treballs per dotar la Universitat de Barcelona d'uns estatuts democràtics, i havia nomenat vicerectors joves i actius, catedràtics i professors adjunts, que es rodejaren d'una figura inèdita a la Universitat: «adjunts» als vicerectorats, professors no numeraris que establien línies directes entre el professorat interí i el Rectorat. Per primer cop des de la Universitat Autònoma de Catalunya republicana, la política universitària es plantejava una veritable autonomia universitària, tenia en compte les demandes d'estudiants i professors interins i les plantejava a Madrid com a eix bàsic de la política del Rectorat.

No va ser fàcil: el ministre de torn, tot i entendre les demandes, no les podia (volia?) atendre. Badia va recollir, fil per randa, en un llibre (*Llabor de futur. Vuit anys de Rectorat de la Universitat de Barcelona*, 1989), que té format de diari molt documentat, tot el que va passar entre el Rectorat i el Ministeri (entre altres instàncies) en aquells anys. El llibre, feixuc de llegir per la quantitat de documentació que aporta, és un testimoni esglaiador dels esforços per a fer entendre a propis i estranys la necessitat d'un canvi en la política universitària, i del fracàs, almenys parcial, en aquest propòsit. Caldria tenir-lo molt en compte en la situació actual, no només universitària, que viu Catalunya.

Aquella etapa jo la vaig viure com un més dels professors no numeraris, que trobàvem en el rector i en els membres de la Junta de Govern de la Universitat comprensió i suport, però que fora del recinte universitari barceloní no aconseguíem els nostres objectius. I que acabàrem optant per la via funcional per a obtenir una plaça estable a la universitat. Allunyat de Catalunya durant bona part dels altres dos mandats de Badia com a rector, no vaig tornar a coincidir amb ell fins al meu ingrés a l'Institut d'Estudis Catalans, a principis de la dècada de 1990, en especial des que hi vaig tenir responsabilitats de gestió. Els meus records de Badia i Margarit, en tant que membre de l'IEC i president de la Secció Filològica, són els d'un col·lega respectat pel seu mestratge, naturalment, però en especial per la seva bonhomia i per la participació activa i constant, fins que la salut li ho va impedir, en les reunions de la seva secció i en els plens de l'Institut. En aquests intervenia rarament, però quan ho feia era per regalar-nos una contribució essencial per a la vida de l'Institut, per al coneixement de la llengua o per a la defensa de la seva unitat.

Antoni Maria Badia i Margarit va exercir el seu mestratge i la seva actuació científica i política tal com ell mateix els havia definit: com un «compromís amb el civisme, la cultura i la catalanitat».

JOANDOMÈNEC ROS
President de l'IEC

**Antoni M. Badia i Margarit:
pare, savi humanista, mestre de mestres**

Abans de començar aquesta breu intervenció, vull expressar que em sento molt orgullosa i molt honorada i agraïda de poder participar en l'acte d'homenatge al meu pare que li dedica avui l'Institut d'Estudis Catalans.

He anat descobrint els grans valors humans que ens va anar inculcant el pare a poc a poc, progressivament. De petita, el que vivia dins la família i en l'entorn més proper creia que era la realitat, *tout court*, allò normal i lògic, sense donar-hi més importància. Tanmateix, a mesura que les meves relacions i el meu món es van anar eixamplant, em vaig anar adonant de la situació privilegiada dins la qual em trobava immersa. I va ser així com el pare va començar a ser un model per a mi: educadíssim i correctíssim, ens anava inculcant els valors que van sustentar tota la seva vida, humana, professional i científica.

Jo admirava i continuo admirant, òbviament, la seva bondat, i la seva honradesa i la seva ètica indestructibles, passés el que passés; la seva extrema austeritat, que el feia ser una persona molt senzilla i planera, però amb una fermesa que de vegades fins i tot podia cohibir algú. En aquest sentit, recordo que, de petits, quan en fèiem alguna de massa grossa, que no passava gaire sovint, tot sigui dit, i la mare es veia desbordada, precisament perquè era ella qui s'abocava més als fills, apareixia el pare amb un posat tan seriós i amb una mirada tan penetrant que ja no calia que diguéssim res.

El pare era una persona extremament cordial i afable, amb aquell somriure franc i obert, sincer i lleial, que el feia proper i assequible, fos qui fos el seu interlocutor. A més, com que era ben discret, però alhora, un bon comunicador, va esdevenir un confident per a molts, que l'anaven a veure per exposar-li, cadascú, el seu problema. I el pare s'hi llançava, i intentava resoldre allò que era al seu abast.

Aquests trets del seu caràcter em porten a uns altres dos, també molt importants en la seva vida, i absolutament interrelacionats, que són una gran generositat

i una hospitalitat sens fi. Acomboiat i amb el suport en tot moment de la mare, incondicional seva, units ambdós per un amor molt gran i sòlid, van obrir de bat a bat les portes de casa seva.

Puc dir que per casa van passar des de persones molt importants, de primera línia, fins a d'altres de molt senzilles, però es percebia que totes sentien per ell una tal admiració que va fer que, tant en vida com després del seu traspàs, les mostres d'agraïment fossin i continuïn essent una constant sia en les converses, formals i informals, sia en els escrits dedicats a la seva memòria.

Al pis de la Portaferrixa, gran, per a família nombrosa, i acollidor gràcies al bon gust dels pares, hi van rebre des de col·legues de múltiples universitats, estudiants inquietos, que demanaven assessorament al pare, persones vinculades al món cultural, científic, polític i religiós, fins a pagesos del petit poble de Sant Privat d'en Bas, on estiuèjvem, quan necessitaven venir a Barcelona per a una operació, una cura, o per a tràmits que, a ells, els desbordaven. Els pares, sempre amatents i disposats, els ajudaven.

Es van fer cèlebres els dinars a can Badia, o les tertúlies al voltant d'una bona tassa de cafè, o les reunions, a l'hora que fos, amb membres de la Universitat, i d'entitats diverses, amb persones d'Església, dels Equips de matrimonis, amb capellans oberts als nous aires que va portar el Concili II del Vaticà, i amb tants d'altres.

Al pare li havia sentit explicar, en diverses ocasions, que, de ben jove, li havia passat pel cap obrir un llibre de firmes per als convidats que, ell i la mare, acollien a casa. Quina llàstima, he pensat de vegades, que no ho arribés a portar a terme!

S'ha dit i repetit que el pare va ser mestre de mestres, i així fou. El curs 1967-1968 vaig començar, amb molta il·lusió, la carrera de filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona. Però, malauradament per a mi, just aquell curs, el pare va fer un llarg sojorn als Estats Units, del setembre de 1967 al juny de 1968. I jo em vaig sentir una mica òrfena. Llavors encara dubtava sobre quina especialitat escolliria. Però el catedràtic de llengua espanyola Eugenio Bustos va fer que m'acabés d'entusiasmar per la llengua, i que estudiés filologia, espanyola, perquè encara no existia la catalana. Aquest fet concret i, és clar, l'ambient «lingüístic» que jo respirava a casa em van condicionar una nova relació amb el pare.

A partir d'aquell moment, a més de pare, i a més de ser un model a seguir en la manera de pensar, de fer i de viure, va esdevenir un professor molt especial per a mi, un assessor lingüístic i un mestre en temes de llengua, vam anar junts a congressos i a col·loquis, vam compartir docència a la Porciúncula, i fins i tot vam assistir, els dos junts, com a alumnes ambdós, a les classes de lingüística matemàtica que impartia Sebastià Serrano, quan jo feia el tercer curs de la carrera, i ensems el tenia a ell, el pare, per primera vegada, de professor. I també recordo perfectament, l'agost de 1967, la meua primera enquesta dialectològica per a l'*Atlas lingüístic del domini català*, que llavors encara dirigia ell, a la Llosa de la Plana. Ens hi

va acompanyar, a la Lúdia Pons i a mi, i em vaig quedar ben parada. Quina descoberta!, amb quina facilitat i naturalitat preguntava al pagès que seia entre nosaltres. I jo tremolava de pensar que m'havia de llançar a aquella experiència de la qual desconeixia els mètodes i l'entrellat.

Retornant als meus anys d'estudiant, conservo unes cartes precioses d'aquell primer curs, la resposta a les meves, en què jo li explicava les noves descobertes universitàries, i ell anava molt més enllà, amb savis consells per a la vida, des del vessant humà, cristià i científic.

En començar l'especialitat, li vaig descobrir, doncs, aquesta altra faceta, la de professor. He de dir que d'entrada em va sorprendre, i força: amb quina il·lusió i amb quin entusiasme explicava! De manera senzilla, planera, molt entenedora i clara, ens anava endinsant en els coneixements de la gramàtica històrica i de la història de la llengua.

A casa de vegades estava nerviós, capficat i preocupat. No oblidó les pressions que rebia com a catalanista, com a patriota, les trucades anònimes que deixaven trasbalsat qui agafava l'auricular: «Te vamos a matar». El 24 de gener de 1967 el van venir a detenir a casa, etc. Per contra, a l'aula el pare es trobava com un peix a l'aigua, feliç, tranquil, distès, somrient, fent realment allò que l'apassionava!: ensenyar, comunicar, explicar el que anava descobrint en la seva infatigable i constant recerca en els diferents camps de la lingüística.

I això ve a tomb per donar la meua opinió sobre el comentari, expressat de vegades, que el pare, en certa manera, havia estat un «tastaolletes», precisament perquè és cert que va tocar molts àmbits diferents dins dels estudis lingüístics. Ara bé, crec que puc afirmar amb total seguretat que en cada parcel·la de la llengua per la qual es va interessar, s'hi submergia amb un rigor i amb una meticulositat i un perfeccionisme que mostren la seva gran capacitat de treball, unida a una tenacitat i a una força de voluntat enormes.

Sentia una immensa curiositat per tot, l'interessava fos el que fos, i aquest tret el va esperonar a anar investigant, sempre de la manera més aprofundida possible, en els diferents vessants de la llengua que se li anaven presentant, segons les tendències de cada moment.

Però, naturalment, aquesta dedicació tan absorbent a la feina que l'apassionava, tal com ja he exposat, a la feina ben feta, el va dur a haver de renunciar a altres aspectes. Li havia sentit explicar força vegades que ell, que havia viatjat molt, ho havia fet quasi sempre per raons de feina, invitat a fer cursos o conferències en diversos indrets d'Europa i dels Estats Units.

A l'estiu, a les nostres vacances a Sant Privat, on gaudíem de plena llibertat, és clar que sortíem junts a passeig, sobretot quan els fills érem petits i adolescents, i que ens va anar guiant per la muntanya, que tant estimava, però també es passava hores i hores tancat al despatx, sempre treballant.

Abans d'acabar, encara voldria destacar una altra faceta del seu món tan ric en vivències. En aquests seus darrers anys, m'agradava de veure'l tan entusiasmat amb el procés d'independència que s'anava obrint camí. Ara, davant les notícies que ens arriben cada dia, penso com hauria patit i gaudit alhora, desitjant poder veure, per fi, una Catalunya lliure!

En fi, el pare era capaç de dedicar-se a molts aspectes diferents de la vida, però tot ho feia amb plenitud, sempre amb entusiasme i absolut lliurament, i amb una il·lusió contagiosa, que el van anar modulant com una persona d'una gran humanitat i d'una gran força interior, que es feia estimar, bonhomiós i agraït fins al seu darrer somriure!

MONTSERRAT BADIA
Filla d'Antoni M. Badia i Margarit

Antoni M. Badia i Margarit: el vessant humà

Pretendre de parlar del vessant humà del doctor Badia no és un objectiu fàcil per una raó molt simple: ell visqué fonamentalment per la tasca que es proposà de dur a terme com a professional. La inquietud per la situació de la realitat catalana, no-gensmenys, el travessà sense distinció de cap mena de dalt a baix: la sentí i s'hi enfrontà com a ciutadà, però també com a professor, com a investigador. Per tant, el vessant humà no es pot deslligar del vessant científic, tant com el científic no es pot deslligar de l'humà; no és debades que ell encunyà l'expressió *ciència i passió*, que és un lema que duu implícit el que he declarat. Hi ha un exemple molt eloqüent, al meu entendre, que justament toca el camp de la recerca condicionat pel camp de la preocupació humana: si fou un destacat sociolingüista, fins i tot un dels introductors d'aquesta disciplina entre nosaltres, és a causa de la situació anòmala del nostre dissortat país; en la normalitat, Badia hauria persistit en la filologia, en la història de la llengua, en la diacronia. Tampoc no hauria estat l'apòstol permanent, en congressos, conferències i treballs de divulgació, que li robaven hores de la dedicació estrictament d'investigador, perquè volia col·laborar a sortir de la negra nit i a mantenir com fos l'esperit nacional català que s'havia generat amb la Renaixença. Les circumstàncies terriblement hostils a què s'hagué d'enfrontar fan que no sigui possible de destriar-hi nítidament el que pertany a un àmbit o a un altre de la seva vida: Primo de Rivera, la Guerra Civil del 1936 al 1939... i la democràcia que neix d'un procés de transició que ara podem titllar de parany lamentable han ocupat la seva trajectòria, que no ha pogut, doncs, mai ésser de tranquil·litat i placidesa, llevat de les esperances que li inflamà l'adveniment de la II República, que esdevingueren tan aviat simplement cendres.

Agustí Badia i Vivó, el pare del mestre, l'inclinà des dels primers batecs cap a la preocupació cultural, cap al nacionalisme i també cap a un cristianisme molt lligat a Montserrat. Badia i Margarit arribà a ésser president de la Casa de Montserrat.

Cresqué envoltat de llibres a la casa pairal, dels testimonis d'una cultura literària medieval catalana pionera dins la Romània.

L'Escola fou un altre camp de formació que el marcà pregonament: va estudiar a la Mútua Escolar Blanquerna, fundada per Alexandre Galí, aleshores un dels pedagogs més destacats; allí ja va aprendre a espavilar-se en la clandestinitat: l'ensenyament era en català, però d'amagat. I allí va copiar als catorze anys el primer article seu sobre els orígens de la llengua catalana: tota una premonició; confessà que ho va fer per iniciativa pròpia, no com a treball que ningú li encomanés de fer. Explica Badia que «[q]uan es va proclamar la República [...] el senyor Masó [professor seu] [...] es va enfilem en una escala, va despenjar el retrat d'Alfons XIII [de l'Escola] i ens va explicar què significava aquell gest...». Políticament Badia fou de la Lliga de Cambó. Posteriorment, però, no milità en cap partit, amb una sola excepció cap al final de la seva vida: l'adhesió explícita a la independència de Catalunya, l'anhel que aspirava amb ànsia a veure fet realitat abans de deixar-nos. Dissortadament, no ha pogut ésser. Tanmateix, ell ha col·laborat en primera línia a deixar-li uns fonaments sòlids que ara ens permeten de sentir-nos esperançats.

El seu esperit generós i les ànsies de conèixer món i persones el dugueren a contribuir habitualment en institucions emblemàtiques, com l'Orfeó Català. Fou un excursionista de fons, igual que tants d'altres il·lustres filòlegs; ho aprofità per a valorar els elements de la naturalesa, de l'entorn, on li agradava de conversar encuriós pel tarannà de les persones i per la variació de llurs parlars.

L'abnegació de Badia l'impulsà a intervenir sempre i arreu en qualsevol acte cultural on li demanaven de participar; li era del tot igual que fos en un poblet petit o que s'hagués d'adreçar a persones no especialitzades en lingüística o que es tractés d'una revista local de poca volada: mai no tenia un no per a ningú.

Era creient i practicant, però amb un sentiment religiós que no l'aïllava de la realitat més immediata ni substituïa altres creences laiques relacionades amb la convivència social. Era un home auster, allunyat de les comoditats.

Els estudis superiors de filologia romànica els féu en una universitat espoliada dels millors professors, que n'havien estat expulsats o que havien optat per l'exili. La represa clandestina l'any 1942 dels Estudis Universitaris Catalans, que ell freqüentà, neutralitzaren fins a un cert punt aquest dèficit. Hi tingué de professors Ramon Aramon, Jordi Rubió, Pere Bohigas.

A la Universitat conegué Maria Cardús, companya de curs, que esdevingué la seva esposa l'any 1946, a més d'una incondicional col·laboradora en la recerca i les publicacions de Badia.

Un cop llicenciat, restà a la Universitat de Barcelona de professor ajudant de classes pràctiques, que se'n deia, però s'hagué de guanyar la vida a l'escola Virtèlia i a una altra escola de monges.

Va aprendre molt de mestres com Dámaso Alonso, que li va dirigir la tesi i que

li demanà posteriorment que escrivís la *Gramática catalana*, que es publicà en castellà a l'editorial Gredos de Madrid. L'any 1948 ja fou catedràtic, amb un valor afegit no pas insignificant: no era un home del règim, condició que, com a principi, impedia arribar a ésser-ho. Badia deia: «A la vida he anat molt de pressa en força coses i no me n'he penedit mai». Encara autocríticament afegia: «...tenia consciència que la meua formació era deficient». Badia fou turmentat per una inseguretat que li impedia la satisfacció de sentir-se del tot content de la feina que feia: sempre pensava que no hi estava prou preparat; aquest sofriment l'acompanyà al llarg de la seva existència. Em demanava sovint, com ho feia amb altres companys, l'opinió crítica i sincera sobre articles o llibres seus. Jo tinc a la memòria com reaccionava quan m'ho sol·licitava: pobre de mi!; què li havia d'esmenar a un gegant de la filologia com Badia? Mirava de trobar-hi alguna minúcia; quan la hi comunicava, l'acceptava amb un agraïment humil que m'aclaparava.

Sabia que seria durament blasmat pel fet de participar en les oposicions, que eren una cerimònia deplorable, però va optar per fer-les, ja que creia que podria contribuir a treure la universitat de la inoperància intel·lectual; pensava lògicament que si tots els especialistes ben preparats haguessin fugit de la maltempsada tan llarga, Catalunya hauria sucumbit irremeiablement: «Per això jo vaig fer oposicions, perquè en aquells anys tan difícils calia comprometre's més que mai». Amb altres professors fins i tot van mirar de crear una alternativa a la universitat; però l'única sortida possible era, si de cas, sota la tutela de l'Església. Van intentar d'implicar-hi Montserrat, que no ho veia amb mals ulls, però l'empresa hauria estat massa costosa. Als deixebles més directes ens explicava que romandre en la misèria que hagué de sofrir feia que se sentís amb les mans brutes.

Va preparar-se en diverses especialitats: fonètica, dialectologia, toponímia, gramàtica històrica... «De vegades penso —deia— que potser he estat una mica tastaolletes [...]. Possiblement és un pecat, però aquesta tendència ha fet també que toqués més camps que no hauria tocat...». Si Badia hagués viscut en una societat lingüísticament i políticament normal no ho hauria estat, tastaolletes, però la realitat penosa que li va tocar —i que li toca encara— de viure al català el convidà a penetrar-hi en tots els seus flancs; i avui no podem canviar el discurs, perquè, per molt que es digui que el català l'entén pràcticament tothom a Catalunya i per molt que augmentin els percentatges de la competència en la lectura i l'escriptura, allò que a la fi és decisiu és l'estatus de què gaudeix, i des d'aquest punt de vista, en el context actual, el català té un futur massa incert. Tot i que Badia era un optimista moderat, jo goso pensar que en els darrers anys compartia això que acabo de dir i creia en la supervivència solament en un estat independent.

He dit suara que fou sociolingüista per raó de les circumstàncies adverses. I ho reconeixia: «És com a conseqüència de la repressió que va començar a patir la llengua catalana després de 1939 que em vaig posar a estudiar els problemes d'ús.

També [...] a causa del fenomen sociològic de la immigració, al qual [...] no donàvem la importància que després vam haver de reconèixer que tenia».

Les estades a l'estranger per motius de formació actuaven alhora com a bàlsam, li deixaven tastar els aires de la llibertat i el reconfortaven en el pensament que arribarien indefectiblement a Catalunya: Zuric, Munic, Heildelberg, Lisboa, Coïmbra, París... Hi aprenia i s'hi desfogava, tot explicant als romanistes més destacats: «...la incomoditat d'haver de fingir a la Universitat i de no poder dir el que pensava. L'abisme entre els que manaven i jo mateix s'anava fent més profund...». Va fer de professor visitant a diverses universitats nord-americanes, de què guardà un record molt positiu tant en l'aspecte personal com en el científic.

Abans del maig del 68 francès, a la Universitat de Barcelona ja s'havien generat tensions especialment dures contra el franquisme i contra els professors que hi eren addictes. Badia visqué molt directament aquests moments delicats, perillosos, arriscats. L'any 1966 es convocà un referèndum (Franco convocava referèndums!), del qual, òbviament, no podia sortir altre resultat que l'exaltació del règim feixista, una acceptació que superava fins i tot el cent per cent. Explicava Badia que un grup de professors «...ens vam confabular i vam decidir que no aniríem a votar passés el que passés. Doncs bé, va resultar que [...] quan em van detenir [...] el gener de 1967, la policia m'ho va retreure i ho va fer constar com un detall important en l'atestat...». Quan era president de la Casa de Montserrat, van detenir-lo i empresonar-lo. Diu Badia: «...el dimarts, quan estava dinant, em van venir a buscar a casa dos policies. Em van dir que els havia d'acompanyar a declarar, com a detingut, a la comissaria de Via Laietana [...]. Allà em van interrogar durant cinc hores [...]. A la nit em van dur als calabossos tètrics d'aquella comissaria [...]. L'endemà em van dur a la presó Model, amb furgoneta, emmanillat...». Jo en vaig ser testimoni directe. Com a resultat d'aquest episodi, va anar-se'n a la Universitat de Madison, a Wisconsin.

En el retorn, visqué anys de convulsions constants, que l'allunyaren del treball científic i, per sentit de responsabilitat, l'acostaven a les tasques de gestió i de política universitària. Fins que hi arribà a ésser rector justament durant els anys de la transició, després de la mort del dictador. Va haver de protagonitzar amb grans dificultats la recuperació de la democràcia i la catalanització de la Universitat de Barcelona. Hi deixà la *llavor de futur*, d'un futur que, tanmateix, encara esperem, perquè el present no té prou a veure amb les aspiracions del rector Badia. Després que fou elegit pel Claustre per àmplia majoria, fent el breu camí de la Universitat a casa, al carrer de la Portaferriça, número vuit, confessa que va pensar en aquests termes: «Vaig tornar cap a casa consirós i espantat, demanant-me jo mateix si me'n sortiria». Sí, se'n va sortir; va canviar pregonament la Universitat de Barcelona, però a costa de molts i molts esforços i de situacions no desitjades: «Jo anava al consell de rectors i em queia la cara de vergonya de pensar que jo era un com

aquells, la major part nomenats a dit i més o menys obertament franquistes», ens explica ell mateix. «L'elaboració dels estatuts de la Universitat i l'aprovació penso que va ser la realització més important de tot el meu rectorat. És d'allò de què em sento més satisfet».

Solament qui no coneixia gens Badia podia pensar que després d'ésser rector es dedicaria a la política, com força gent pensava. Badia tornà, com sabíem que faria els qui sí que el coneixíem, de seguida i amb fretura a la càtedra universitària, a la tasca de docència i de recerca, que era la seva veritable vocació. Jubilat de la Universitat de Barcelona, dedicà tota la seva activitat a l'Institut d'Estudis Catalans, des de la Secció Filològica, de què fou president i on aprofità l'experiència de gestió com a rector per a renovellar-la, rejoyenir-la, fer-la més activa i eficaç, obrir-la a la societat.

És de justícia que faci referència a l'hospitalitat amistosa que practicà amb els deixebles i els col·legues, d'aquí i de fora. Casa seva era casa nostra, per a celebracions, per a debats sobre projectes, per a organitzar-nos clandestinament. Recordo amb tota concreció el pis on habitava, el menjador on dinàvem plegats, la sala amb un piano on preniem el cafè; i l'altre pis de la mateixa casa, on treballava: un despatx ple de papers i llibres mig ben endreçats. En les reunions freqüents que hi teníem vaig aprendre moltes coses de ciència i d'humanitat.

Vet aquí unes pinzellades del vessant humà d'Antoni Maria Badia i Margarit. S'ha verificat allò que he anunciat i que em sembla impossible que no es verifiqui: no es pot parlar del vessant humà de Badia sense referir-se al científic, i viceversa. La raó, la sabem tots els qui l'hem conegut a bastament: Antoni Maria Badia i Margarit fou un excel·lent científic i fou una gran persona, i una condició i l'altra es fonen en un capteniment peculiar propi dels qui són realment savis.

JOAN MARTÍ I CASTELL
Secció Filològica

Antoni M. Badia i Margarit i l'Institut d'Estudis Catalans

Antoni M. Badia i Margarit es llicencià en filologia romànica a la Universitat de Barcelona l'any 1943. El curs 1942-1943 jo iniciava la mateixa llicenciatura a la mateixa Universitat. Coincidírem, doncs, un curs a la Facultat. El veia passar com una exhalació cap al pis de dalt i aleshores ens tractàrem poc a la grisa i lamentable institució, que havia succeït la brillant Universitat Autònoma de Catalunya dels anys 1930, dirigida per Pere Bosch i Gimpera. El català n'havia estat bandejat i hi era perseguit. La immensa majoria dels seus professors n'havien estat expulsats o eren a l'exili. Una anècdota donarà exemple del nivell tan baix que havíem de suportar.

El qui explicava la gramàtica històrica espanyola en un cert moment digué: «la vocal postònica interna cae». Com a exemple va escriure a la pissarra: «HOSPITE > huésped». En adonar-se del disbarat corregué a esborrar el que havia escrit i continuà, sense comentari. Un altre professor de la mateixa matèria, en un curs superior, es va equivocar sistemàticament en tractar dels numerals, malgrat les esmenes d'un alumne.

No solament era una universitat espanyolista, retrògrada i tancada, era també d'un nivell científic lamentable. El professor de paleografia, procedent de Salamanca, no sabia el significat del mot llatí *BLADI* (blat) i ens proposava classes particulars a un alt preu.

D'altra banda, l'any 1942, Ramon Aramon i Serra, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans, i Miquel Coll i Alentorn reorganitzaven, clandestinament, els Estudis Universitaris Catalans (EUC). Creats el 1903 per a donar ensenyaments sobre temes de cultura catalana, absents llavors de la Universitat barcelonina, comptaren entre els seus professors amb personalitats rellevants de la nostra cultura. Esdevinguts innecessaris amb l'existència de la Universitat Autònoma de Catalunya, havien estat suprimits per les tropes del general Franco l'any 1939. Els

EUC clandestins, entre altres matèries impartien regularment classes de lingüística catalana, a càrrec de Ramon Aramon i Serra; de literatura catalana, a càrrec de Jordi Rubió i Balaguer, i de paleografia, a càrrec de Pere Bohigas. Tots ells l'any 1939 havien estat expulsats de la universitat. Un company meu de curs, en Josep Perynia, de Lleida, em presentà, a l'Ateneu Barcelonès, el senyor Aramon a fi que pogués assistir a les lliçons que donaven ell mateix, Jordi Rubió o Pere Bohigas, de les matèries mencionades. Ho feien als seus domicilis respectius, d'amagat, ja que l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes era rigorosament prohibit. Quan vaig anar a la primera lliçó a casa del senyor Aramon, amb Hortènsia Curell, companya de curs a la universitat oficial i que esdevindria la meua muller, ens hi vam trobar, al menjador, una pissarra i tot de cadires al voltant de la taula, en una de les quals seia Antoni M. Badia i Margarit. L'empremta d'aquestes classes és evident, per exemple, en la seva *Gramàtica històrica catalana*. També hi havia en Josep Romeu i Figueras, en J. M. Solà i Soler, la Maria Buira i en Miquel Coll i Alentorn, entre d'altres. Com hi va arribar en Badia no ho sé. A la seva autobiografia diu que l'hi portà Maria Cardús, la que havia de ser la seva muller. El que sí que sé és que va continuar assistint-hi com a alumne fins i tot quan ja era llicenciat. De casa el senyor Aramon, sortíem esperitats cap a casa del doctor Rubió: encara recordo ara Badia, encapçalant el grup amb les seves cames llargues, i tots els altres al darrere. Al menjador de casa del doctor Rubió es repetia l'escena, afegint-hi altres alumnes: Joan Ainaud, Miquel Tarradell, Joan Triadú, Frederic P. Verrié i d'altres, tots asseguts al voltant de la taula d'un menjador més gran, en aquest cas sense pissarra. Als Estudis es formà una generació d'estudiants, no solament en catalanitat sinó també científicament. A la universitat oficial obtinguérem un títol, als Estudis ens formàrem com a catalans i com a estudiosos. Badia fou un dels més sobresortints, que a partir dels viatges a Madrid amb motiu de la seva tesi de doctorat, llavors obligatòriament només possible a la capital d'Espanya, eixamplà els contactes amb estudiosos espanyols.

A través de Rubió i sobretot d'Aramon, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans, els alumnes dels Estudis, i amb ells Badia, tingueren relació amb aquesta institució, que, malgrat haver estat privada de tota subvenció oficial, de la seva seu, dels seus fons editorials i de la seva biblioteca el 1939, reprengué l'activitat científica el 1942. A la nova seu clandestina de la Gran Via, 600, 3r 2a, esdevinguda un nucli fonamental de la resistència cultural, hi apareixia sovint Badia i col·laborà amb les activitats clandestines d'aquesta institució (conferències, cursets, publicacions que no passaven per la censura, represes el 1947). Badia, que tingué una activitat universitària molt activa, gràcies a Antoni Griera, fins a esdevenir, l'any 1948, professor ordinari de gramàtica històrica espanyola, mantingué, tanmateix, el seu contacte actiu amb el clandestí IEC, tot i els riscos que això comportava.

L'any 1946, promoguda per R. Aramon i Serra, i després de nombroses confe-

rències, fou fundada la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'IEC, amb tres branques: Història, Art i Arqueologia, i Llengua i Literatura. Presidida per Aramon, A. M. Badia i Margarit en fou durant molts anys el vicesecretari de la branca de Llengua i Literatura, des de la qual exercí una intensa actuació promovent les sessions de la matèria, que se solien celebrar a la rebotiga de la Joieria Sunyer, a la Gran Via. Tenien lloc havent sopat i s'hi entrava trucant amb el puny al vidre de l'aparador i, previ control des de darrere de la cortina del fons de la botiga, hom permetia l'entrada dels assistents a les sessions. Badia hi féu diverses comunicacions, en presidí d'altres i fou present a totes les de la seva branca durant els anys que la Societat fou activa. L'any 1986 se'n separà la Societat Catalana de Llengua i Literatura amb nous col·laboradors.

L'any 1968 Badia fou nomenat membre de la Secció Filològica de l'IEC. Des d'aleshores fins a la vigília de la seva mort col·laborà a les tasques de normativització lingüística de la Secció de manera constant. En un determinat moment proposà de canviar el criteri de la Secció, que seguia en general la línia fabriana de depurar la llengua de castellanismes; Badia creia que calia acostar-se a la llengua parlada, sobretot a Barcelona, i prendre una actitud més laxa. Aquesta proposta de Badia, que ell mateix no ha seguit mai en els seus escrits, no prosperà. Tanmateix, Badia continuà la col·laboració amb la Secció, fins i tot quan, ran de la modernització de l'IEC impulsada per Josep Alsina i Bofill i sobretot Emili Giralt, el nombre de membres passà de vuit a vint-i-un. De 1989 a 1995, fou president de la Secció i durant el seu mandat incrementà considerablement la seva aplicació a les tasques d'aquesta amb una gran eficàcia. Després, fins que la malaltia que el dugué a la mort ho impedí, va continuar assistint a les reunions de treball de la Secció Filològica.

Entre les tasques de l'IEC en què participà cal destacar la seva presència als jurats dels premis de l'Institut, una tasca feixuga i de gran responsabilitat. Hi actuà entre els anys 1957 i 2011. El 1967 rebé el Premi Pompeu Fabra de l'IEC.

L'any 1947 Ramon Aramon i Serra engegà la publicació, sempre sense passar per la censura, de la revista *Estudis Romànics*, importantíssima en la seva matèria, que comptà amb la col·laboració de grans romanistes de tots els països. El seu fundador tingué cura de vint volums d'*Estudis Romànics*.

A partir del volum XXI (2004), mort ja Aramon, aparegueren a cura d'Antoni M. Badia i Margarit, i a partir del 2006 també a cura de Joan Veny. Ja en el primer volum, del 1947, Badia hi participa amb divuit recensions sobre diverses publicacions de romanística. A part de les nombroses recensions publicades als vint primers volums d'*Estudis Romànics*, hi contribuí amb quatre importants articles. Al volum 7 (1959-1960): «L'articulació de *c'* en el català primitiu i la seva acció en el procés *ce'*-> *ci'*-. (Complement a una llei fonètica catalana observada fa poc temps)». Recordo l'elogi que en va fer verbalment Ramon Aramon i Serra quan el

va rebre: «té tota la raó en Badia». Al volum 8 (1961) hi sortí un estudi sobre «Els noms de lloc catalans “Maçana” (i afins), a la llum de la documentació llatina medieval». Al 10 (1962) hi participava amb unes «Notes per a una caracterització lingüística dels manuscrits del *Libre de Contemplació*», de Ramon Llull. I, finalment, aparegué al volum 12 (1963-1968) un assaig d'anàlisi fonològica de la situació actual de «Les vocals tòniques *e* i *o* en el català de Barcelona». En conjunt les aportacions científiques de Badia a la revista superen les contribucions dels altres col·laboradors, llevat del seu fundador. Són abundants també les col·laboracions de Badia als *Estudis Romànics* en el període durant el qual en tingué cura, sol o juntament amb Joan Veny. De més a més, superen la cinquantena el nombre de col·laboracions de Badia entre les publicacions de l'IEC, ultra les aparegudes als *Estudis Romànics* en les seves diverses èpoques.

Resumint, doncs, podem dir que durant l'època d'estudiant i de jove llicenciat, trobem Antoni M. Badia i Margarit lligat a l'IEC o als *Estudis Universitaris Catalans* en les càtedres de tres dels membres de l'Institut destacats en la clandestinitat: Ramon Aramon i Serra, Jordi Rubió i Balaguer i Pere Bohigas. I, a partir del seu nomenament com a catedràtic, paral·lelament a la seva ingent obra, dins i en relació amb la Universitat de Barcelona, i col·laborant amb nombrosos àmbits universitaris o culturals internacionals, Antoni M. Badia i Margarit tingué una relació amb l'Institut d'Estudis Catalans, tant en les tasques acadèmiques com en el terreny de les publicacions. I això no solament en el terreny factual sinó també en el de l'adhesió a la institució i a allò que aquesta ha significat per als Països Catalans i llur cultura.

JORDI CARBONELL
Secció Filològica

La projecció internacional del doctor Antoni M. Badia i Margarit

El doctor Badia va començar el seu *cursus* acadèmic en uns temps difícils. Nascut el 1920 a Barcelona, no va acabar els estudis de batxillerat fins al 1938, en plena guerra civil, i no pogué entrar a la Universitat fins al curs 1939-1940, quan l'anterior Universitat Autònoma de Barcelona havia perdut els seus millors professors, morts, depurats o exiliats, i quan l'ambient catalanista i abrandat dels anys de la Segona República havia estat substituït per una grisor aclaparadora, que no afavoria ni poc ni molt els alumnes de diverses edats i procedències que s'hi van aplegar aleshores.¹ Tant Antoni M. Badia i Margarit com la seva futura muller, Maria Cardús,² després dels dos cursos comuns triaren l'especialitat de filologia, on coincidiren amb Josep Romeu i Figueras, més endavant catedràtic de la nova Universitat Autònoma de Barcelona, el qual ens precisa que tenia uns vint-i-cinc companys, «especialment noies», i posa en relleu que en aquells moments era impensable d'estudiar-hi filologia catalana.³ Així i tot, Romeu mateix ens explica que «Monsenyor Antoni Griera ens feia un curs de dialectologia catalana força interessant i excèntric pel que fa a les directrius de l'ensenyament universitari d'aleshores, per tal com tot el que es referia a la cultura catalana era motiu de recel i suspecte».⁴

Antoni Griera, franquista declarat i lingüista ressentit amb Pompeu Fabra i

1. Per a la biografia del doctor Badia, vegeu la síntesi de Miquel PAIROLÍ, *Antoni M. Badia i Margarit*, Barcelona, Fundació Catalana per a la Recerca, 1997, i el dossier publicat al número 81 de la revista *Anthropos* (1988), ben especialment el treball que hi inclou el mateix homenatjat, «Autopercepción intelectual de un proceso histórico. Ensayo de autobiografía» (p. 13-25).

2. Sobre la muller d'Antoni M. Badia i Margarit, vegeu la meua necrologia «Maria Cardús i Almada (1918-2007)», *Llengua & Literatura*, 19 (2008), p. 583-586, recollida a *Escriptors i erudits contemporanis: Vuitena sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, p. 210-215.

3. Josep ROMEU I FIGUERAS, *Quadern de memòries*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 56.

4. Josep ROMEU I FIGUERAS, *Quadern de memòries*, p. 51.

amb l'Institut d'Estudis Catalans en general,⁵ fou, doncs, l'únic suport de Badia en el desert universitari del seu temps,⁶ i no li quedà més remei que sotmetre's al seu mestratge, encara que sovint ja entreveia que no anava per bon camí i considerava poc ortodoxos els seus ensenyaments, sobretot a partir de la «descoberta» feta per Griera que el basc venia del llatí...⁷ Griera, tanmateix, havia estudiat a Alemanya i a França, s'havia doctorat a Zuric i tenia un gran prestigi entre els romanistes del seu temps, tot i que no li havien mancat retrets i crítiques ben merescuts.⁸

Gràcies a Griera, Badia va poder tenir notícia dels noms més importants dels romanistes que havien treballat des del segle XIX, especialment a Alemanya, a França i a Suïssa. De moment, però, no en pogué fer la coneixença directa, primer a causa de la Segona Guerra Mundial i després a causa de l'aïllament del règim de Franco, malvist per les seves relacions amistoses amb el nazisme alemany i el feixisme italià, que no començà a superar-se fins que, a conseqüència de l'anomenada «guerra freda» entre la Unió Soviètica i els Estats Units i els seus aliats «occidentals», Franco pogué signar un tractat amb els Estats Units el 1953 i va ingressar a la UNESCO el mateix any i a l'ONU el 1955.

Al començament, doncs, l'activitat de Badia, home treballador, metòdic i tenaç, només es pogué exercir en l'àmbit de la península Ibèrica. Ja l'endemà mateix del brillant acabament de la seva llicenciatura, el juny de 1943, va partir cap a Madrid per posar-se en contacte amb Dámaso Alonso, que encara no coneixia personalment,⁹ i hi començà una amistat que havia de passar per la direcció de la tesi doctoral que defensà, a Madrid mateix, el 1945, i per la col·laboració a la «Biblioteca Romànica Hispànica», dirigida per Dámaso Alonso a l'editorial Gredos. No cal dir que les anades a Madrid li van permetre de conèixer bona part dels

5. Per a un breu resum de la seva biografia, vegeu el meu article «Griera i Gaja, Antoni», a Pere MOLAS, Eulàlia DURAN i Josep MASSOT, *Diccionari biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, Fundació Noguera, 2012, p. 194-196.

6. De tota manera, no podem oblidar que Badia es posà en contacte, el darrer any de la seva carrera, amb els Estudis Universitaris Catalans catacumbaris, organitzats dins el semiclandestí Institut d'Estudis Catalans, on seguí algun curs de filologia catalana amb R. Aramon i Serra, adversari declarat de Griera. Amb tot, les relacions de Badia amb Aramon no foren mai excessivament cordials, tot i que Badia va col·laborar en la Societat Catalana d'Estudis Històrics, presidida per Aramon, i en la revista *Estudis Romànics*, causa de nous problemes perquè, segons m'havia explicat Badia mateix, Aramon li va extraviar una colla de ressenyes que no hi van aparèixer mai.

7. Cf. Antoni M. BADIA i MARGARIT, «Dialectologia sinuosa», a *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?*, I Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 11 de març de 2004), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2005, p. 16-18.

8. En un llibre sobre les seves relacions amb els romanistes, que ha romàs inèdit, Badia es distancia molt de Griera, però no podem oblidar que en va parlar d'una manera totalment elogiosa a la ponència «La filologia catalana entre dos congressos de lingüística (1906-1953)», a *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica, Universidad de Barcelona, 7-10 abril de 1953*, tom II, *Actas y memorias*, publicat per A. Badia, A. Griera i F. Udina, Barcelona, Abadía de San Cugat del Vallés, 1955, p. 99-109.

9. Cf., però, Antoni M. BADIA i MARGARIT, «Dialectologia sinuosa», p. 15-16.

deixebles de Ramón Menéndez Pidal, amb qui havia mantingut contactes epistolars i rere les petjades del qual va redactar un dels seus primers llibres, la reeditada *Gramática histórica catalana* (1951). També a Madrid es va posar en relació amb el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, que li publicà quatre llibres entre el 1947 i el 1950, i on més endavant aparegueren alguns volums de la inacabada *Enciclopedia lingüística hispánica* (1960-1967), dirigida per Badia en col·laboració amb els seus amics Manuel Alvar —la coneixença amb el qual vingué precisament d'unes oposicions en què foren rivals, declarades desertes, el 1947, i d'unes segones oposicions en què tots dos aconseguiren càtedres a Barcelona i a Granada, respectivament, el 1948—, Rafael de Balbín Lucas i Luis F. Lindley Cintra.

L'estiu de 1945, d'altra banda, el CSIC va donar una borsa a Badia perquè pogués anar un mes a Coïmbra, on treballà amb l'original lingüista Armando de Lacerda, que propugnava un mètode anomenat «cromografia» fonètica. Tres anys més tard, el 1948, Badia, en col·laboració amb Lacerda, va donar a conèixer els resultats de la seva recerca al volum *Estudios de fonética y fonología catalanas*. Aquesta dedicació episòdica als estudis fonètics —iniciats a Catalunya abans de la guerra per Pere Barnils— va permetre a Badia el seu primer viatge llarg a Europa, una estada de cinc mesos (febrer-juny de 1950), facilitada igualment pel CSIC, al Laboratori de Fonètica Experimental de la Universitat de Zuric, dirigit per Eugen Dieth, anglicista, amb l'ajuda de Rudolf Brunner, romanista, amb el qual Badia realment treballà. L'estada a Zuric va permetre també a Badia de posar-se al corrent de la bibliografia sobre filologia romànica que no tenia a mà a Barcelona, una preocupació que no el va deixar mai, encara que en certs moments de la seva vida —quan era rector de la Universitat de Barcelona, per exemple— no la va poder satisfer com hauria desitjat.¹⁰ Ho va aprofitar també per tenir contactes amb romanistes de Suïssa i fins i tot d'Alemanya, en una ràpida escapada a Munic, on anys més tard seria *Gastprofessor* durant tres semestres, el 1959 i el 1960. Ja abans, el 1956, havia estat professor invitat a Heidelberg.

Molt abans, el juliol de 1949, Badia ja havia pogut fer una ràpida sortida a l'estranger per assistir al primer dels múltiples congressos que anirien incrementant el seu currículum en anys successius. Es tractava del III Congrés Internacional de Toponímia i Antroponímia, celebrat a Brussel·les, en el qual va presentar una comunicació en francès sobre la toponímia botànica a Catalunya. En aquell ambient agradable, on hi havia persones de tot arreu i de totes les edats, tant el doctor Badia com la seva muller van poder experimentar per primer cop què era el que ells anomenaven la «gran família dels romanistes», fent servir una expressió que havien

10. Cf. Antoni M. BADIA i MARGARIT, «La meua descoberta de la romanística (1949-1950)», a *La lingüística romànica al segle XXI*, IV Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 23 d'octubre de 2009), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2012, p. 18-21 i 23-26.

sentit a monsenyor Pierre Gardette, de l'Institut Catòlic de Lió, bon amic de mossèn Griera, com molts altres que els Badia van conèixer a Brussel·les i que van trobar sovint en col·loquis i congressos posteriors o a les universitats respectives.¹¹

L'esperit de família dels romanistes tindria aviat un sentit especial per al doctor Badia i per a la seva muller quan, del 7 al 10 d'abril de 1953, es va celebrar a Barcelona el Setè Congrés Internacional de Lingüística Romànica, d'acord amb una proposta feta per mossèn Griera el 1951, en un Congrés de Filologia Moderna convocat per la Universitat de Lieja.¹² Aquest esdeveniment multitudinari, que va ésser sempre una fita inesborrable per a Badia i per als seus primers deixebles, va dur a Barcelona el que ell acostumava a dir, en una expressió alemanya, «die grosse Kanonen», els grans canons, és a dir, els representants més conspicus de la filologia romànica, començant per Walther von Wartburg, president del Congrés. Griera n'era president del «comitè d'organització»; Badia era vicepresident d'aquest comitè, i tenia l'ajuda d'un secretari, Frederic Udina i Martorell, historiador medievalista i gran addicte al règim de Franco, igual que Griera. Badia, se suposa, hagué de tirar endavant la major part de la feina de preparació del Congrés i hagué de vetllar pel seu correcte desenvolupament, no sense tibantors a l'hora d'aconseguir que el català hi fos acceptat com a llengua entre les altres llengües romàniques, ni sense problemes ocasionats per la presència d'autoritats o per les queixes d'alguns dels assistents, que volien reivindicar els drets conculcats del poble català o que se sentien incòmodes davant determinades servituds per les quals calia passar forçosament. En tot cas, aquest Congrés resultà molt positiu en múltiples aspectes i contribuï a augmentar el prestigi de Badia a l'estranger. Cal tenir present que va estar sempre al darrere dels més petits detalls i que no solament hi va conèixer molts especialistes en llengua i en literatura romàniques, sinó que en va retrobar molts altres amb qui ja era amic des d'abans. Més encara, donant una bona prova de l'esperit de família del món dels romanistes, cada dia en tingué uns quants a dinar i a sopar a casa seva, amb un gran esforç de la seva muller —que precisament esperava el seu quart fill—, la qual —segons m'havien explicat tots dos més d'un cop— estava preocupada perquè no sabia què havia de fer amb el que li sobrava de tants àpats, en un moment que la conservació dels aliments no era tan fàcil com ara.¹³

11. Cf. Antoni M. BADIA I MARGARIT, «La meva descoberta de la romanística», p. 16-18.

12. Val a dir que aquesta proposta va tenir el vot en contra de R. Aramon i Serra, secretari de l'Institut d'Estudis Catalans, que no devia considerar oportú que en ple franquisme el Congrés es fes a la desmantellada Universitat de Barcelona. Si hem de creure Joan Coromines, Badia es va doldre molt d'aquesta positura —cosa que ens confirma el llibre inèdit a què he fet referència abans— i es va queixar en una carta de l'actitud que alguns membres de l'Institut —entre els quals Coromines mateix— van tenir durant el Congrés.

13. Per a la visió que Badia tenia del Congrés de 1953, vegeu-ne l'autobiografia esmentada a la nota 1, p. 18-19, i Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Llengua i cultura als Països Catalans*, Barcelona, Edicions 62, 1964, p. 185-196. La versió de Griera es troba a les seves *Memòries*, Sant Cugat, Instituto Internacional de Cultura Romànica, 1963, p. 314-315. Una versió molt més crítica de Joan Coromines a

D'aleshores ençà, Badia, que, com deia ambigüament Joan Coromines a Lluís Nicolau d'Olwer, era un «jove ambiciós decidit a fer carrera en el règim actual però que no ha renunciat del tot als seus sentiments catalans»,¹⁴ va accelerar la seva projecció internacional fins a límits molt importants. Ja el 1956 fou nomenat «Conseiller auprès du Bureau» de la Société de Linguistique Romane, refeta el 1953 a Barcelona després de batusses degudes a les conseqüències de la Segona Guerra Mundial, i el 1965 arribà a ésser elegit vicepresident de la Société, de la qual esdevindria president el 1968, membre d'honor a partir de 1971 i president d'honor a partir de 1989.

Com a conseqüència d'aquesta intensa activitat, acompanyada de múltiples viatges i de l'assistència a congressos de les seves especialitats, Badia fou *Gastprofessor*, com ja hem assenyalat, a Heidelberg i a Munic i ho aprofità per fer conferències en un bon nombre d'universitats alemanyes. Aviat, però, la seva projecció arribà més enllà de l'Atlàntic. Durant el curs 1961-1962 va ésser cridat com a *visiting professor* a la Universitat de Georgetown, un centre privat dels jesuïtes a Washington, on, com era el seu costum, va treballar hores i hores posant-se al corrent de la bibliografia, va entrar en el món de la sociolingüística —que després va «exportar» a Catalunya—, va aprofundir en l'estructuralisme i va mantenir contactes amb col·legues dels Estats Units, que foren ocasió de conferències en diverses universitats i li facilitaren l'assistència a una reunió de la Modern Language Association, celebrada a Chicago el desembre de 1961. L'agost de 1962 va poder participar també en el IX Congrès Internacional de Lingüistes celebrat a Cambridge (Massachusetts).

Uns quants anys més tard, durant el curs 1967-1968, Badia treballà com a *visiting professor* a la Universitat de Wisconsin, a Madison, on ensenyava aleshores el seu amic Diego Catalán, nét de Ramón Menéndez Pidal. Ell mateix explica que se li presentà l'oportunitat d'ocupar permanentment un lloc en aquella universitat estatal, però la va rebutjar, com ho havia fet o ho faria amb ofertes similars a diver-

Epistolari Joan Coromines & Lluís Nicolau d'Olwer, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujadas, Barcelona, Fundació Pere Coromines, 2008, índex de noms, s. v. *VII Congrès Internacional de Lingüística Romànica (Barcelona)*. Molt més entusiasta es mostra Aina Moll, que en aquell moment acabava els estudis a la Universitat de Barcelona i que subratlla que aleshores «per primera vegada des de la Guerra Civil es va sentir el català dins la Universitat de Barcelona en un esdeveniment acadèmic d'abast internacional», i, més encara, que «el Congrès ens donà l'oportunitat de conèixer personalment moltes grans figures de la romanística que coneixíem pels nostres estudis i ens va valer una pluja d'ofertes de beques que ens obrien les portes d'universitats estrangeres (vam ser uns quants que ens en vàrem aprofitar, en un temps en què sortir a ampliar estudis a l'estranger era molt més difícil que avui en dia)» (Aina MOLL, intervenció dins el volum col·lectiu, editat per Joan MARTÍ I CASTELL, *Petit homenatge de la Secció Filològica de l'IEC al doctor Antoni M. Badia i Margarit amb motiu d'haver estat guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 28 de maig de 2003*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2006, p. 37).

14. *Epistolari Joan Coromines & Lluís Nicolau d'Olwer*, p. 290.

sos indrets d'Europa, tot i que es tractava d'una possibilitat que en algun moment s'havia plantejat d'una manera seriosa, sobretot abans i després de la seva detenció a causa de problemes al Casal de Montserrat de Barcelona, del qual era president, i del deteriorament de la situació universitària, relacionat amb l'enduriment del règim franquista.¹⁵ Més endavant, entre el 1974 i el 1976, Badia fou professor associat de la Sorbona, a París, on preparà la creació del Centre d'Études Catalanes, que s'hi inaugurà el novembre de 1977, gràcies a l'esforç d'un grup de catalans exiliats i d'altres de l'interior. No cal dir que des del primer moment Badia formà part del consell d'administració, que en té cura i que reuneix representants de la Sorbona i uns altres d'elegits per l'abat de Montserrat, atesa la intervenció que va tenir el monestir per coordinar els esforços per a la rehabilitació de la seu del Centre i per posar-lo en marxa d'una manera efectiva.¹⁶

No voldria acabar aquesta ràpida visió de la projecció internacional del doctor Badia sense fer al·lusió a una de les seves realitzacions més estimades i en la qual em va correspondre de tenir una participació directa, que em permeté de tractar molt de prop el matrimoni Badia i de compartir moltes vegades l'esperit de família entre els romanistes a què ja he fet al·lusió.¹⁷ Em refereixo a l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, que va néixer oficialment a Cambridge l'abril de 1973, però que en realitat havia començat molt abans. L'abril de 1967, gràcies a les gestions mancomunades de Germà Colón, aleshores professor a Basi-

15. Vegeu l'autobiografia de Badia esmentada a la nota 1, p. 28. Hi ha també informació directa de Badia sobre les seves estades a l'estranger, que només ens és possible d'esbossar, a Miquel PAIROLÍ, *Antoni M. Badia i Margarit*, p. 78-81 i 87.

16. Sobre els inicis d'aquest Centre vegeu Joan SALOU [Jordi SANSANEDAS], «El Centre d'Estudis Catalans de París», *Serra d'Or*, 219 (desembre 1977), p. 44-45, que posa en relleu les gestions de Ferran Cuito, de Víctor Hurtado, del pare Marc Taxonera i del doctor Badia per tal de dur a bon terme el projecte. A les seves notes autobiogràfiques, Badia assegura que ell hauria hagut d'ésser el primer director del Centre, però que no fou possible a causa del retard de la seva inauguració. En realitat, la Universitat francesa va decidir que n'havia d'ésser director un catedràtic francès. Encara recordo la vinguda a Montserrat del primer que se'n va encarregar, el professor Ch. V. Aubrun, que en un cafè després de dinar a Montserrat, davant l'abat Cassià M. Just, va dir solemnement que agràia als catalans les seves aportacions econòmiques i els seus esforços per crear el Centre, però que des d'aleshores pertanyia a la Universitat de la Sorbona, «et l'Université c'est moi». Un estil similar tenia el primer director del Centre després de la seva inauguració, Maurice Molho, que parlava perfectament el català, i que en un full publicat sense data a París, *Université de Paris-Sorbonne. Centre d'Études Catalanes*, feia constar, contra la veritat objectiva, que el Centre «nasqué [...] de la iniciativa d'universitaris francesos i de donatius de mecenes catalans».

17. Podria referir-me, en concret, a dinars o sopars organitzats per Antoni M. Badia i Margarit i la seva muller Maria Cardús per acollir romanistes importants que visitaven Barcelona, als quals invitaven alguns amics i col·legues (recordo, per exemple, reunions memorables amb Georges Straka o amb Eugen Coseriu o amb Giuseppe Tavani i Giulia Lanciani, per esmentar-ne només uns quants). Igualment, tant a Barcelona com a Sant Privat —on els Badia tenien una casa— organitzàrem reunions de la Junta de Govern de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), els membres de la qual hi acudien, si s'esqueia, acompanyats de les respectives mullers.

lea, i de Badia, el professor Georges Straka, catedràtic de la Universitat d'Estrasburg, va organitzar una setmana d'estudis sobre lingüística catalana, en la qual precisament Badia va llegir una ponència impressionant i molt agosarada en aquells moments sobre la situació del català a partir de la repressió iniciada el 1938 amb la supressió de l'Estatut de Catalunya, un cop les tropes franquistes van ocupar Lleida. Com a continuació gairebé natural d'aquest col·loqui, la Universitat d'Amsterdam, on treballava Felip M. Lorda Alaiz, en convocà un altre sobre llengua i literatura catalanes, que se celebrà el març de 1970 i al qual vaig poder assistir. Allà es va parlar de donar continuïtat als col·loquis i de constituir una associació que permetés de promoure l'estudi de la nostra llengua i la nostra literatura, en uns moments encara molt difícils, i es va formar una comissió gestora encarregada de tirar endavant aquests desigs, presidida precisament per Badia, amb Lorda com a secretari, i amb uns vocals tan eminents com Josep M. Batista i Roca, Germà Colón i Georges Straka. Com ja he assenyalat, l'abril de 1973 es va celebrar a Cambridge un tercer col·loqui, que va donar forma definitiva a l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, els estatuts de la qual havien estat redactats per la comissió gestora —en bona part per Badia mateix— i que foren aprovats amb un bon nombre de modificacions proposades per diverses persones, després d'una discussió i una votació de tots els participants. Al mateix temps es va elegir la primera Junta de Govern de la nova Associació, de la qual Badia era president, càrrec que només podia exercir durant tres anys.¹⁸ Jo mateix en vaig esdevenir secretari, una feina agradable però molt absorbent, que vaig dur a terme durant vint anys. No cal dir que Badia va continuar sempre al peu del canó, no només en els successius col·loquis, cada tres anys, sinó també en les reunions periòdiques de la Junta de Govern, tant quan n'era president com quan el vam nomenar president del comitè organitzador del cinquè col·loqui organitzat a Andorra, que se celebrà l'octubre de 1979 i més endavant quan esdevingué conseller de l'Associació.¹⁹

La llarga trajectòria del doctor Badia, que només he pogut esbossar, s'hauria

18. Val a dir que en aquell moment es va notar que encara hi havia un cert recel entre els catalans exiliats, que tenien por que els que procedíem de l'interior fóssim políticament sospitosos. De fet, Josep M. Batista i Roca, tot i que formava part de la comissió gestora esmentada i lògicament estava al corrent de les decisions que s'hi havien pres, va promoure a darrera hora la formació d'una junta de govern alternativa, que a l'hora de la veritat no va tenir cap ressò. Només en recordo el candidat a secretari, un comerciant resident a Anglaterra i anomenat Vilanova, que el dia abans de la votació em va preguntar si jo era el secretari de la «candidatura oficial», i en dir-li que sí em va respondre simplement: «Així, doncs, no hi ha cap problema». Precisament havíem sopat plegats un d'aquells dies i va veure prou que jo no tenia res de franquista.

19. Per a la història de l'AILLC, vegeu el treball de Germà COLÓN «L'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (1968-1998)», a *L'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (1968-1998)*, Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 9-28.

de completar encara amb la relació que va tenir amb l'Anglo-Catalan Society, fundada el 1954, i sobretot amb la North American Catalan Society i amb la Deutsch-Katalanische Gesellschaft (més endavant, Deutscher Katalanistenverband), en la constitució de les quals va intervenir, el 1978 i el 1983, respectivament. I no podem oblidar que a partir del 1987, un any després de la seva jubilació a la Universitat de Barcelona, es va comprometre, en un col·loqui celebrat a Alemanya, a responsabilitzar-se de la part catalana del programa panromànic PatRom (Patronymica Romanica) i que des de l'any 2000 va reprendre la revista de l'Institut d'Estudis Catalans *Estudis Romànics*, fundada el 1947 per R. Aramon i Serra, dels primers volums de la qual Badia havia estat assidu col·laborador. Ho va fer, com explicava ell mateix, amb la il·lusió de dirigir una revista, cosa que fins aleshores no havia fet mai, i lògicament hi va posar els cinc sentits perquè pogués aconseguir una alta qualitat, perquè sortís amb una puntualitat exemplar i perquè no es limités només al català, sinó que inclogués, d'una manera o d'una altra, el que ell anomenava la *Romania amica*.

I acabo de debò. Abans, però, vull agrair de tot cor als organitzadors d'aquesta jornada que m'hagin invitat a parlar-hi de la projecció internacional del doctor Badia —sens dubte d'un grux incomparable en el món de la nostra romanística— i que m'hagin permès de retre-li modestament l'homenatge que mereix per molts conceptes i que li dec d'una manera especial pel fet d'haver-lo tingut com a mestre i d'haver-hi pogut col·laborar en múltiples aspectes, sempre amb cordialitat i amb una amistat, una confiança i un afecte creixents, fins al final de la seva vida.

JOSEP MASSOT
Secció Històrico-Arqueològica

El vessant cívic d'Antoni M. Badia i Margarit. La Universitat

En alguna ocasió he manifestat que, malgrat la seva aparença discreta (però elegant), el doctor Badia pertanyia, de fet, a la categoria dels superhomes o dels titans.

Els parlaments d'avui crec que corroboraran aquesta opinió en molts aspectes de la seva vida, i ara em toca a mi de fer-ho, encara que sigui sumàriament, en un dels àmbits d'actuació més importants, potser el més important, de la seva activitat professional, sobretot, és clar, en relació amb la Universitat de Barcelona, però no únicament en aquesta institució, perquè la seva actuació, com és ben sabut, abastà nombrosos centres d'ensenyament superior, tant a Europa com a Amèrica.

Després d'haver estat mobilitzat als divuit anys en la guerra espanyola pel cantó republicà i ferit en el front de l'Ebre, seguidament, el 1939 inicià els seus estudis de filologia romànica, i s'hi llicencià el 1943, amb vint-i-tres anys tot just complerts (o complits). També consta que hi féu estudis de dret, que feien sovint també els qui estudiaven filologia, però no arribà a graduar-se en aquesta matèria.

Cal dir que va haver de compaginar no sense dificultats els seus estudis amb l'acompliment del servei militar obligatori, ara en l'altre bàndol, és a dir, en l'exèrcit «nacional». En aquest sentit és molt significativa una carta seva del 4 de desembre de 1942 adreçada al doctor Sebastián Cirac, professor de la Universitat llavors, on li explica les dificultats que comporta per als seus estudis el fet que «formo parte del Regimiento de Infantería "Flechas verdes" [...] sito en los cuarteles de Pedralbes», carta que es troba en el seu expedient acadèmic de l'Arxiu de la Universitat de Barcelona.

Amb tot, com dèiem, el 1943 es llicencià i tot seguit actuà com a ajudant de classes pràctiques en la Facultat de Filosofia i Lletres fins al 1944, i com a professor auxiliar temporal entre 1944 i 1948.

Entretant cursà a Madrid, on es feien llavors els cursos de doctorat, i s'hi va graduar el 1945 amb una tesi dirigida per Dámaso Alonso titulada *Los complemen-*

tos pronominalo-adverbiales derivados de IBI e INDE en la Península Ibérica (que comprenia sobretot el català). I el mateix any realitzà un treball de fonètica i fonologia catalanes a la Universitat de Coïmbra amb el professor Armando de Lacerda, i iniciava així la seva activitat exterior.

Tres anys més tard, el 1948, és a dir, amb vint-i-vuit anys, guanyà el concurs per a la càtedra de gramàtica històrica espanyola de la Universitat de Barcelona, que professà fins al 1977, en què passà a la de gramàtica històrica catalana, llavors creada.

El mateix any 1948 obtingué també el premi Antonio de Nebrija, del CSIC, pel seu treball *El habla del Valle de Bielsa (Pirineo aragonés)*.

Però l'activitat extraordinària de Badia, que comptava amb l'ajut valuós de Maria Cardús, primer companya a la Universitat de Barcelona i després esposa seva, com ja s'ha dit, no va aflluïr amb la nova situació estable professional, ans al contrari.

Aquesta activitat es manifestà en diversos àmbits. Podem començar per la seva intervenció en el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, que se celebrà el 1953 a la Universitat de Barcelona i que tingué una gran transcendència, no solament pel nombre elevat de congressistes sinó també per l'interès de les ponències i comunicacions. Segons Francesc de B. Moll, que hi participà, els qui oficialment portaven el pes de l'organització foren Antoni Griera, Antoni M. Badia i Frederic Udina, però Griera només era un símbol; els qui portaren de fet el pes del congrés foren Badia i Udina, ajudats per un grup de joves alumnes entre els quals hi havia la seva filla Aina Moll, Germà Colón, Antoni Comas, Joaquim Molas i Joan Veny.¹

Un altre àmbit d'activitat fou les publicacions. Per exemple, el 1951 apareix la seva *Gramàtica històrica catalana*, que posteriorment serà traduïda al català i reeditada a València el 1981; i el 1962 la seva *Gramàtica catalana*, de la qual farà una edició corregida i augmentada publicada el 1994 sota el títol *Gramàtica de la llengua catalana*. Aquestes obres, de fet, són unes mostres significatives incipients de l'àmplia bibliografia del doctor Badia corresponent al seu camp molt ampli d'estudi i recerca, com en aquest acte es posa de manifest.

Retornant al camp estrictament universitari, Badia no limità mai la seva activitat a la Universitat de Barcelona. Ja el 1946 fou membre fundador de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, de la qual fou nomenat vocal de la Junta aquest any i vicepresident el 1954. La seva activitat en universitats i centres de recerca estrangers fou molt important, la qual cosa li reportà un gran prestigi exterior, com ja ha estat posat en relleu.

A més de l'aspecte estrictament científic, aquesta activitat exterior, com va

1. Francesc de Borja MOLL, *Els altres quaranta anys*, Mallorca, Moll, 1975, p. 136.

manifestar ell mateix, li permeté fugir de la mediocritat i de les limitacions de la universitat espanyola en l'època franquista, i d'altra banda evadir-se de la «conflic-tiva situació en què es trobava en relació amb les altes instàncies de la universitat i de les seves actituds prodemocràtiques en els medis universitaris» (que també ha estat posat en relleu pels qui m'han precedit).

En aquest sentit, durant la dècada dels cinquanta i dels seixanta sobretot, aquesta activitat exterior li permeté «en l'aspecte personal poder respirar una aleanada d'aire fresc, esvaïr angoixes i, pel que fa a la labor científica, la via per obtenir un notable eixamplament d'horitzons».

D'altra banda, durant els anys seixanta la Universitat fou un dels escenaris principals d'oposició al règim franquista per part de les noves generacions joves que no havien viscut la Guerra Civil, i Badia, per la seva actitud procatalana i prodemocràtica, n'esdevingué un referent clar, sobretot després que el 1967 fos detingut per la policia com a conseqüència del seu càrrec de president de la Casa de Montserrat, que va causar indignació en els medis universitaris.

No és estrany, doncs, que en el moment de la transició política, quan els elements progressistes assoliren el control de la Universitat per a la seva reforma, Badia fos proposat per a ésser-ne rector, càrrec que ocupà entre el 19 de gener de 1978 i el 4 de febrer de 1986, elegit democràticament pels claustres en tres mandats successius.

Ell mateix va explicar detalladament la seva experiència i realitzacions al capdavant de la Universitat de Barcelona en el llibre titulat *Llabor de futur*, aparegut el 1989. Ara només esmentarem alguns dels fets més destacats de l'actuació de l'equip renovador que presidia.

En primer lloc hi havia la qüestió dels PNN (professor no numerari), que eren un estament molt combatiu i de caire majoritàriament progressista, que calia regular, i en aquest sentit, malgrat que un dels grans cavalls de batalla era la contractació del personal docent en comptes del catedràtic funcionari, es va perdre aquesta batalla però es va aconseguir d'idoneïtzar majoritàriament els PNN el 1984 en la categoria de professors titulars numeraris.

Una altra qüestió important fou l'elaboració dels estatuts de la Universitat, feina que durà vuit anys en un estira-i-arronsa permanent amb les autoritats de Madrid que no es va resoldre fins al 1985, després de l'aprovació de la Llei de reforma universitària el 1983.

Seguidament hem d'esmentar la problemàtica de la massificació de la Universitat en aquella època, tant en personal docent com en instal·lacions incloent-hi les extensions de la Universitat de Barcelona a Lleida, Tarragona i Reus, que esdevin-gueren universitats independents, incloent-hi la de les Illes Balears. A més, i pel que es refereix a la de Barcelona, es produí l'expansió per la Zona Universitària a banda i banda de la Diagonal, expansió no exempta de problemes.

Una altra qüestió important fou aconseguir la netedat de la gestió econòmica i financera, que va ser, en paraules de Badia, «una altra cosa terriblement dura», amb embolics de tota mena.

Es van trobar, per exemple, que els rectors disposaven de fons propis amb els quals pagaven sobresous de sotamà a alguns elements del PND (personal no docent). Quan van eliminar aquests pagaments, els afectats, i afectades sobretot, van provocar situacions molt curioses: com que la majoria de persones del PND eren dones i, com que estaven de vaga, s'asseien a l'escalinata del rectorat a fer mitja. Cal dir que l'equip de Badia disposava d'elements molt valuosos, entre els quals Ramon Torrent, per a afrontar aquests problemes.²

D'aquest període recordo un fet concret. Mentre era rector, el doctor Badia ens feia classe de doctorat de vuit a nou del matí (era l'any 1978) i després anava al seu despatx del rectorat. Durant les classes no s'estava d'explicar-nos els problemes amb què s'hi havia trobat, entre els quals la situació administrativa heretada, que era caòtica, consentida pel gerent anterior; però per a sanejar l'administració i dur una gestió transparent van poder comptar amb un funcionari competent, Josep Maria Ferrando, que resolgué tots els embolics comptables, de manera que van poder solucionar el problema sense increment innecessari de personal burocràtic, que és un dels defectes habituals en l'àmbit de l'administració oficial i en el qual crec que va caure algun dels seus successors, encara que presumís d'economista. Cal dir que el doctor Badia sempre ha estat una persona molt austera, qualitat compartida pels membres del seu equip. Bastants d'aquests eren vinculats políticament al PSUC, però ell sempre es mantingué al marge del joc polític directe, encara que es considerava catalanista i demòcrata.

Plegà del càrrec de rector el 1986, i fou nomenat rector honorari seguidament. El mateix any es jubilà oficialment però fou nomenat professor emèrit el 1987. De fet no deixà d'actuar en l'àmbit docent universitari, on dirigí tesis i projectes almenys fins al 1990, en què complí setanta anys. Com a mostra, puc dir que la meua tesi doctoral, dirigida per ell, fou llegida el juny de 1988. També inicià des de la Universitat algun projecte com el PatRom català (Patronymica Romanica), que continuà en l'IEC després de la seva desvinculació definitiva de la Universitat de Barcelona per raó de l'edat. Foren cinquanta anys i escaig de vinculació a la Universitat de Barcelona.

JOSEP MORAN
Secció Filològica

2. Miquel PATROLÍ, *Antoni M. Badia i Margarit*, Barcelona, Fundació Catalana per a la Recerca, 1997, p. 89-103.

L'obra gramatical d'Antoni M. Badia i Margarit

Se m'ha encarregat que parli de l'obra gramatical del doctor Badia i per fer-ho em cal primer especificar què haig d'entendre per l'obra gramatical a la vista de l'espai temàtic que ocupen ja els meus col·legues.

Si parteixo, doncs, que ja d'altres col·legues s'ocupen específicament de diacronia, i doncs de gramàtica històrica, i de fonètica i fonologia, jo dedueixo que haig de restringir-me al que és pròpiament gramàtica sincrònica en termes de morfologia i sintaxi.

D'entrada puc dir que, pel que conec, el doctor Badia no es considerava gramàtic, els seus àmbits d'especialitat pròpiament dits eren la gramàtica de la llengua i la gramàtica històrica. No endebades es va formar en l'escola ortodoxa de la romanística europea. Però tot i així va dedicar moltes hores a matèries altres que les diacròniques: a la dialectologia, a l'onomàstica i a la sociolingüística. I també a la gramàtica. Explica en alguna de les seves obres biogràfiques que les dues gramàtiques que va escriure les va fer per iniciativa d'altri, perquè les hi van demanar i no va poder dir que no.

Però tot i així, Badia va escriure dues gramàtiques, totes dues d'autor, una *Gramàtica catalana* en dos volums, escrita en castellà, que va ser publicada a Madrid per l'editorial Gredos en la col·lecció «Biblioteca Románica Hispánica» l'any 1962, i una altra escrita en català que va publicar a l'editorial Enciclopèdia Catalana l'any 1994.

La gramàtica de 1962 la hi va demanar Dámaso Alonso, que aleshores dirigia la col·lecció. De fet li va demanar una gramàtica històrica del català, just quan feia una setmana que havia signat un contracte amb l'editorial Noguer de Barcelona per fer una gramàtica històrica. Com a compensació (la gramàtica històrica de la Gredos la va fer F. de Borja Moll) va haver d'acceptar de fer una gramàtica de la llengua catalana amb l'objectiu «d'oferir als estudiosos una eina que els introduís

en l'estudi de la llengua catalana a partir de la castellana». Al cap dels anys Badia se'n sentia orgullós: «Pel que sembla ha prestat un bon servei a molts catalano-parlants i estrangers».

La segona gramàtica que va escriure, *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*, la hi va demanar Joan Carreras, aleshores cap d'Enciclopèdia Catalana, perquè considerava que a les obres de referència en llengua catalana hi faltava una gramàtica. Es va publicar l'any 1994. Badia hi va esmerçar cinc anys, més, ens diu, del que en principi havia imaginat. La gramàtica de 1994 és una obra que va suposar un canvi en el panorama gramatical clàssic de la llengua.

Amb aquesta són dues les gramàtiques de la llengua catalana que hauré escrit. Bé que mai, en el context de la meua formació professional ni en la planificació del treball sobre llengua, jo no havia posat mai en els meus càlculs de redactar una gramàtica, resulta que he fet aquesta feina per partida doble.

Les dues gramàtiques són molt diferents: la de 1962, de caràcter descriptiu i contrastiu, se centra en la parla culta barcelonina. Reconeix que segueix Fabra. Insisteix repetidament que es basa en les dues gramàtiques de Fabra, la de 1912 i la de 1918, i per a la sintaxi, en la gramàtica de Gili Gaya. I se sent una mica insegur per no haver trobat camins nous:

Il aurait fallu trouver des chemins nouveaux notamment sur le terrain de ce qu'on appelle aujourd'hui la description morphosyntaxique.

Això ho diu a la seva ponència de morfosintaxi que apareix al volum *La linguistique catalane* arran del Col·loqui Internacional organitzat pel Centre de Philologie et de Littératures Romanes de la Universitat d'Estrasburg que es va fer l'any 1968 i es va publicar a París el 1973.

És en aquest mateix congrés, en la seva intervenció sobre morfosintaxi, que presenta una anàlisi de la morfologia flexiva nominal i verbal, exposició que fou molt contestada per Roca Pons perquè la lingüística d'aquell moment, almenys als Estats Units, analitzava les formes subjacents per explicar determinats canvis que Badia encara explicava des de la superfície, com per exemple la formació del femení o del plural de noms i adjectius.

M'agradaria destacar en la gramàtica de 1962 els capítols dedicats a la morfologia derivativa, inspirats també en la gramàtica de Fabra de 1912, en la pòstuma de 1956 i en el manual de Marvà de 1932, on Badia descriu els processos de formació de mots en català d'una forma tan sistemàtica que ha estat font d'inspiració de força treballs fins als anys vuitanta.

La gramàtica de 1994 representa un canvi qualitatiu important en relació amb la de 1962. D'entrada tracta el català en la seva totalitat, i no se centra en el barce-

loní com havia fet en la de 1962; en segon lloc, no se centra només en la varietat culta sinó que hi presenta la varietat més habitual (el que ell anomena «la llengua corrent») i, finalment, associa els usos a diversos registres.

Tot i que continua sentint-se deutor dels ensenyaments de Fabra, aquesta nova gramàtica la concep a partir de tres constatacions:

- 1) els canvis que havien fet les metodologies gramaticals i els estudis de gramàtica des dels anys seixanta;
- 2) l'evolució de la llengua en tot aquest període, i
- 3) la importància que ha adquirit l'oralitat com a conseqüència del desenvolupament dels mitjans audiovisuals en català.

És (si se'm permet dir-ho) la gramàtica que hauria pogut fer Pompeu Fabra avui, en trobar-se rodejat [*sic*] de condicionaments teòrics i sociolingüístics ben diferents dels que ell mateix hagué de tenir en compte en escriure les gramàtiques de 1912 i 1918.

Aquesta gramàtica, ens diu, «aspira a ser una eina per a totes les persones que, d'una manera o altra, participen en la marxa de la llengua cap a l'avenir, o que s'acosten a participar-hi».

Badia, sentint-se, com ja hem dit, hereu de la tradició de Fabra, complementada per Sanchis Guarner i Moll, introdueix una nova manera d'entendre els fets lingüístics: la consideració de la llengua en la seva variació dialectal i funcional. Fou la primera gramàtica que ho va incloure.

Tot i la importància del seu treball, no se sent prou segur en gramàtica, i fa comentaris constants que ho mostren:

Cap afany de ruptura no m'ha mogut a l'hora de concebre-la i redactar-la. Tothom hi reconeixerà l'empremta inconfusible de Fabra. [...] Aquest llibre doncs és una nova versió de la gramàtica tradicional de la llengua.

Nogensmenys també l'he volgut fer de tal manera que perdés quelcom del seu aire inveterat, en inculcar-li l'influx refrescant de les reflexions de lingüistes i gramàtics.

Un dels seus objectius és recollir les formes que es fan servir al carrer. Ho justifica així:

La voluntat de descriure sobretot la llengua habitual s'explica per diverses raons: 1) perquè és aquesta llengua la que forneix més ocurrences lingüístiques, 2) perquè la seva coneixença entre els que potser no la dominen però s'hi esforcen és el trampolí més apropiat per arribar a la llengua dels registres més elevats, i 3) perquè la seva adquisició per part dels qui s'hi acosten des de fora serà més fàcil i, per tant, la transició que s'anuncia i augura es farà més curta.

La seva actitud sempre prudent sobre el model de la llengua a seguir el fa pensar en com es rebrà socialment l'obertura que proposa aquesta gramàtica: «no propugna, com a universals, cotes maximalistes d'observança que tothom sap inassolibles. No les desterra, però les reserva a un registre (el més digne, el més carregat d'història, el més identificador de la llengua)».

Tem fins i tot que hi pugui haver una reacció davant de l'acceptació de determinades formes col·loquials: «potser he obert una mica la mà en qüestió de normativa».

El doctor Badia, com sempre valent a l'hora d'assumir les conseqüències dels seus actes, es declara autor de la gramàtica i explicita que l'ha escrita sota la seva única responsabilitat individual, perquè no vol que ningú es pensi ni que es tracta d'una obra de l'Institut, ni tampoc que ell vol lligar-la a l'Institut per donar-li projecció.

I acabo. A través d'aquesta aportació gramatical, tant pel que representa la novetat de la primera gramàtica (novetat en el panorama dels anys seixanta) com per les innovacions que introdueix la segona gramàtica de 1994, i encara que es tracti només de dues gramàtiques, Badia hauria de considerar-se un autor molt important en gramàtica catalana i hauria hagut de tenir un reconeixement per part dels qui se'n diuen especialistes que no va tenir.

La gramàtica de Badia hauria pogut emplenar el buit causat per la falta d'una gramàtica catalana institucional fins a la publicació de la nova gramàtica de l'IEC, com en lexicografia va representar el diccionari d'Enciclopèdia Catalana fins que no va aparèixer el DIEC, o com té avui el DIEC fins que l'Institut d'Estudis Catalans no disposi d'un diccionari normatiu de nova planta.

Mai no és tard per reconèixer-li els mèrits. Badia es va posar en el terreny gramatical per generositat, perquè va entendre que feia un servei a la llengua.

M. TERESA CABRÉ
Secció Filològica

Les aportacions d'Antoni M. Badia i Margarit a la lingüística històrica i a la història de la llengua

No es poden comentar les contribucions d'Antoni M. Badia i Margarit a la lingüística històrica i a la història de la llengua catalana al marge del conjunt de la seua obra i del context històric en què es va produir. En examinar tota la seua vasta bibliografia, la primera cosa que ens sobta és que va tocar pràcticament totes les matèries relacionades amb la filologia catalana. En no pocs vessants, com l'estructuralisme i la sociolingüística, va ser un dels capdavanters a l'àmbit català. La segona observació és que s'inicià amb estudis d'història interna de la llengua i que acabà preferint els d'història externa. El canvi d'orientació tingué molt a veure amb un cert aflujament de la censura franquista a partir dels anys seixanta i amb la convicció que, amb els estudis sobre l'evolució de la comunitat lingüística catalana, podria contribuir millor a la reconstrucció nacional del país en un context polític advers. La tercera observació és que la disciplina que va conrear amb més intensitat i amb més passió va ser la història externa de la llengua, potser perquè afavoria el debat i contribuïa així amb més eficàcia al progrés del coneixement.

Ben mirat, Badia sempre buscà contrastar les seues recerques amb les d'altres estudiosos interessats per la mateixa temàtica: unes vegades perquè no se sentia prou segur en les seues formulacions; unes altres vegades perquè se sentia tan convençut de les seues troballes que aspirava que altri en compartís l'alegria que li proporcionava el fet de publicar-les i assentís en els seus plantejaments. Badia sempre es mostrà atent a la recepció dels seus estudis, de manera que és d'un gran interès conèixer la percepció que en tenia. En Badia és molt difícil dissociar el científic i l'home. En una ocasió va parlar de «ciència i passió en la lingüística catalana». En realitat, estava aplicant aquest binomi a la seua pròpia biografia intel·lectual.

En el gènere dels homenatges solen abundar les efusions apològètiques, que poden distorsionar la imatge real de l'homenatjat. El meu propòsit ara i ací, a l'ho-

ra de valorar les contribucions de Badia a la lingüística històrica i a la història de la llengua, és presentar-lo tal com era: un filòleg honest, en diàleg amb la comunitat científica, que proposa i rectifica, i alhora un filòleg compromès amb la nostra llengua, que no dubta a consagrar bona part del seu temps a vindicar-ne la normalitat cultural i política i a servir-la des de perspectives molt diverses i a tots els indrets de l'àmbit lingüístic català. Badia estigué sempre atent a les novetats que es produïen en l'àmbit de la filologia i de la cultura catalana en general. Ho podem observar fins i tot en una qüestió tan relativament irrellevant com adoptar el nom de «Països Catalans», que llegim al títol de *Llengua i cultura als Països Catalans* (1964), l'endemà que Joan Fuster l'hagués difós a *Nosaltres els valencians* (1962). Aparentment, podríem deduir que, en abordar els temes més candents del moment, l'hauria guiat una voluntat de lluïment. Però, coneixent el personatge, sabem que el guiaven sobretot una inspiració patriòtica, una actitud de servei, el desig de contribuir a fer de la cultura catalana una opció capdavantera. I, en suscitar debats, l'animava una voluntat de diàleg, de cercar punts de trobada amb el contraopinant. Per això, si no advertia una actitud receptiva en aquest, li costava d'acceptar la discrepància, però al final del debat acabava reconeixent la utilitat d'altres punts de vista. Tot això, que tan bé es reflecteix en el seu discurs «Elogi de l'error. Confessions d'un filòleg octogenari» (2004a), és el Badia real, el Badia exemplar, el Badia estimat. I això és el que miraré de destacar en la seua trajectòria d'historiador de la llengua interna i externa, bé que limitant-me a les realitzacions més ambicioses.

Si Badia es va dedicar inicialment a la lingüística històrica amb temes d'abast hispànic, l'explicació és ben fàcil: la història interna de la llengua era vista, en els anys de la postguerra, com una disciplina ideològicament innòcua; era també el camp de treball preferit pels grans mestres de la filologia espanyola Ramón Menéndez Pidal i Dámaso Alonso, amb qui el nostre filòleg contactà perquè li dirigís la tesi doctoral; finalment, era l'opció que millor podria facilitar-li l'accés a la càtedra de gramàtica històrica espanyola de la Universitat de Barcelona i garantir-se així unes petites parcel·les de temps i de llibertat per a treballar pel català.

El primer fruit assaonat d'aquella dedicació primerenca va ser la *Gramàtica històrica catalana* (1951). L'exhaustivitat amb què hi va abordar la fonètica i la morfologia i els buits bibliogràfics en sintaxi, la formació de mots i la semasiologia poden explicar que hagués deixat per al futur una segona part consagrada a aquestes darreres matèries (Sanchis, 1953, p. 260). Altrament, el mateix Badia confessà que la magnitud de l'empresa el desbordava. En prologar la versió catalana (1981), es lamentà de no haver-la corregida, actualitzada i completada. El treball, concebut per a la consulta dels estudiosos catalans i no catalans i presentat com una sistematització dels coneixements que se'n tenia, ja posava en evidència algunes de les grans virtuts de Badia: bona estructuració i ordenació dels materials, presenta-

ció formal impecable, redacció didàctica, bibliografia quasi exhaustiva. En la caracterització del català, Badia ja suggereix la imatge del català com a llengua pont entre les llengües hispàniques i les gàl·liques.¹ L'exposició de la fonètica i de la morfologia és minuciosa i molt ben articulada. Hi destaca el tractament del nom i del pronom. En conjunt, doncs, és una aportació ben positiva i, sobretot, una visió global de la gramàtica històrica del català que es trobava a faltar. Tanmateix, l'obra rebé una severa crítica de Joan Coromines, avui fàcilment accessible perquè la incorporà a *Lleures i converses d'un filòleg* (1971). Coromines, que reconegué l'esforç de síntesi i d'actualització esmerçat per Badia, n'atribuí els defectes en qüestions de fonètica sobretot a la influència dels enfocaments metodològics dels gramàtics espanyols i, en qüestions de morfologia, al fet d'haver-se inspirat en dades antiquades o errònies de Pierre Fouché, Heinrich Kuen i Antoni Griera.² Més enllà de les justificades objeccions de Coromines, que Badia (2004a, p. 37-38) reconegué a l'esmentat «Elogi de l'error» —«unes imperfeccions evidents»—, crec que és just valorar adequadament la dimensió científica i cívica de l'obra. Per a Badia es tractava de dotar el català d'una gramàtica històrica que fos homologable al manual que Menéndez Pidal havia dedicat al castellà i que situés el català al costat de les altres grans llengües romàniques, quan el règim franquista mirava de relegar-lo a un parlar casolà. En aquest sentit cal dir que ens trobem davant una obra ben digna per al moment en què va ser redactada i molt adequada per al públic a què anava destinada.

Una mateixa intencionalitat és la que s'adverteix en dues obres similars quasi coetànies, la *Gramàtica històrica catalana* (1952), de Francesc de Borja Moll, i la *Gramàtica valenciana* (1950), de Manuel Sanchis Guarner. Si esmente ací l'obra de Sanchis és perquè, tot i ser bàsicament una gramàtica descriptiva i alhora d'orientació normativa, conté tantes referències de filologia històrica i a la resta dels parlars catalans, que l'aproxima als manuals de Badia i de Moll. Ben mirat, totes tres obres aspiren a afirmar la individualitat del català i la seua visibilització a l'Estat espanyol i en el món de la romanística. El mateix impuls cívic que presidí la publicació quasi simultània d'aquestes tres gramàtiques és el que dugué tots tres filòlegs a proclamar, a propòsit del debat sobre la subagrupació romànica del català, que

1. Concretament, Badia (1951, p. 23-30) assenyala que «lo que pudo haber sido su filiación puramente hispánica, vino mediatizada por su posición de puente hacia las demás provincias romanas», de manera que seria «una lengua hispánica con mayoría de rasgos lingüísticos ultrapirenaicos».

2. Cal advertir que Badia no pogué comptar amb la *Gramàtica valenciana* (1950), de Manuel Sanchis Guarner, però la ressenyà (1952), presentant-la com un «bell tractat», destinat a «donar una forma científica i força definitiva a la [...] adaptació [de l'ortografia de l'IEC] al valencià». Per la seua banda, el gramàtic valencià (1953, p. 261), en la seua recensió de la *Gramàtica* de Badia, s'interrogà sobre «la licitud, y sobre todo la viabilidad, de denominar leridano al catalán occidental» i atribuí algunes errades en la informació dialectal al fet d'haver confiat poc críticament en Griera.

el català era una llengua pont entre les de filiació gal·loromànica i les de filiació hispanoromànica. Aquesta posició només es pot comprendre si tenim en compte que va ser formulada en ple franquisme, quan els representants més conspicus de la filologia castellana maldaven per provar la suposada espanyolitat genètica del català o per diluir el gal·loromanisme del català, defensat per la immensa majoria dels romanistes, en un vague contínuum lingüístic de la Romània occidental.³

Comptat i debatut, el fet és que avui, més de seixanta anys després de les gramàtiques històriques de Badia i de Moll, que en molts aspectes són complementàries, encara no disposem d'una gramàtica històrica catalana equiparable a obres tan magnes com el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover i Moll, i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Coromines, i aquelles continuen sent els nostres referents obligats.⁴ En tot cas, sí que voldria destacar una circumstància: és a València que s'han reeditat, en versió catalana i corregides, les gramàtiques històriques de Badia i de Moll, mentre que és a Barcelona que s'ha fet la reedició crítica de la *Gramàtica valenciana*, de Sanchis Guarner. Una constatació que posa en relleu el sentit profundament unitari de l'obra filologicogramatical de Badia, Moll i Sanchis.

Un altre aspecte que posa de manifest l'interès de Badia per la lingüística històrica fou la seua atenció a la llengua d'alguns escriptors. Entre aquests sobreix Ramon Llull. Ara que commemorem el 700 aniversari de la seua mort, és una bona ocasió de destacar aquests quatre treballs: el dedicat a la presentació global de la seua llengua, fet en col·laboració amb Moll (1960), el dedicat a la caracterització dels manuscrits del *Llibre de contemplació* (1967), el dedicat a la determinació dels dialectalismes de la seua obra (1979) i el dedicat a examinar-ne els nivells d'expressió formal (1998). En aquests treballs Badia plantejà alguns problemes metodològics que han estat reiteradament objecte de debat: la necessitat de distingir entre la llengua de l'autor i la llengua dels manuscrits a l'hora de caracteritzar la llengua originària d'un escriptor i la de determinar els límits entre arcaisme i dialectalisme. En aquest darrer vessant, Badia, tot reconeixent la confluència d'ambdós conceptes

3. Badia considerà més oportú no entrar en la polèmica. En la seua ressenya a la *Gramàtica històrica* de Badia, Emilio Alarcos Llorach (1952, p. 434) es planyia que el filòleg barceloní no s'hi hagués mullat: «Nos hubiera gustado, sin embargo, una más clara decisión en las ideas del autor, que se mantienen en cierto eclecticismo». Un quart de segle després, un Germà Colón aliè en certa manera a l'entorn franquista confirmava des del punt de vista lèxic en un llibre memorable, *El léxico catalán en la Romania* (1976), el que Meyer-Lübke ja havia aclarit mig segle abans al seu *Das Katalanische* (1925): el català és bàsicament una llengua gal·loromànica; altrament, el concepte de llengua pont no serveix tipològicament, perquè qualsevol llengua situada entre altres de veïnes i genèticament germanes fa de pont entre elles.

4. L'intent més ambiciós fins ara és la *Gramàtica històrica de la llengua catalana*, de Mar Batlle, Joan Martí i Castell, Josep Moran i Joan Anton Rabella, en curs d'impressió per Publicacions de l'Abadia de Montserrat (2016).

en l'obra de Llull, s'inclinà a veure dialectalismes allà on Joan Veny (1973, p. 318) només veia arcaïsmes. Certament, a mesura que coneixem millor la llengua antiga, ens apar més evident la tendència a la territorialització de certs trets del català. En tot cas, per davall d'aquesta reiterada atenció de Badia a l'obra de Llull, presentat com a «creador de la prosa catalana», s'endevina el seu propòsit reivindicatiu del català com a llengua de cultura, a què tant va contribuir el menoret mallorquí.

A partir dels anys setanta, en què es produí el pas del franquisme a una democràcia pactada, Badia se centrà en els estudis d'història de la llengua, tot alternant-los amb iniciatives i treballs reivindicatius de la normalitat cultural dels països catalans. Conscient d'aquesta orientació professional, li vaig proposar l'any 2003, amb motiu de la seua investidura com a doctor *honoris causa* de la Universitat de València, l'edició d'un llibre que recollís les seues principals contribucions a la història de la llengua catalana. Badia va acollir la proposta amb gojosa satisfacció. El resultat va ser l'impressionant volum titulat *Moments clau de la història de la llengua catalana* (2004b). Però conscient també del seu compromís amb la llengua, li vaig proposar de recollir en un altre llibre una selecció dels seus escrits més interessants en aquest sentit, no sempre fàcils de consultar. El resultat fou que aquell mateix 2004 també apareixia a València l'*Apologia i vindicació de la llengua catalana*. Es visibilitzava així la doble i inseparable faceta de la trajectòria vital de Badia.

Els dos temes d'història de la llengua que més l'apassionaren les darreres dècades de la seua vida foren, d'una banda, l'explicació dels orígens dels dialectes catalans i, d'una altra, la dimensió filològica, sociolingüística i autorial de les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*. Del primer, el mateix Badia declarà que havia estat objecte d'estudi i de reflexió «durant més de quinze anys» abans que veiés la llum, el 1981, *La formació de la llengua catalana*. Del segon, ja abordat als anys cinquanta, ens confessà que se n'havia tornat a ocupar intensament a partir de 1987, fins que el 1999 en va publicar els resultats a *Les 'Regles de esquivar vocables' i la «qüestió de la llengua»*. I en sóc testimoni perquè vaig participar intensament en les seues classes de la Porciúncula sobre el tema. Ben mirat, la publicació d'ambdues obres va ser el punt d'arrancada d'uns debats, orals i escrits, que es van prolongar molts més anys i en què, amb altres col·legues, em vaig veure sovint implicat a requeriment seu. Val la pena que m'hi ature un poc més extensament per tal com són les dues recerques a què més esforç dedicà. També són les que més debat han provocat.

Havent-se adonat de les limitacions de l'explicació substratística de Sanchis Guarner, basada en l'actuació dels diversos substrats preromans, Badia cregué veure en el diferent tipus de romanització les causes de la fragmentació dialectal del català. El català oriental s'hauria format allà on la romanització fou més intensa i assolida; l'occidental, allà on fou menys intensa o allà on estigué mediatitzada

per l'arabització. Badia la batejà com a *teoria de la romanització*. Fou una explicació enginyosa, ben aviat objecte de serioses reserves per part de Joan Bastardas, Antoni Tovar, Enric Moreu-Rey i Joan Veny, entre d'altres.⁵ Per als que ens dediquem a la història de la llengua era un tema docent inevitable, que Badia, amb el seu llibre de 1981, havia aconseguit de fer-lo engrescador. És per això que el vaig convidar a fer un debat en una de les meues classes (1984). Pogué així escoltar altres reserves a les seues interpretacions. El resultat de tot plegat fou l'article «L'origen de la llengua catalana» (1984). Un treball ben estructurat, on Badia mirava de respondre a les objeccions que li havíem plantejat.⁶ Fou una prova més del seu tarannà dialogant.

En el ja citat discurs «Elogi de l'error», Badia (2004a, p. 41-46) reflexionà en veu alta sobre la seua teoria de la romanització. Hi reconeixia «les raons aportades per altri», regraciava de cor «els col·legues i amics que les han adduïdes», confiava poder «encara reprendre i recapitular el tema estimat», convidava nous investigadors a arredonar «una comesa que necessita d'ésser completada, matisada, afinada i millorada» i acabava confessant: «beneïts els errors que, en ésser discutits i contrarestats, fan progressar la recerca». Una actitud que l'honora.

En el mateix discurs es referí a l'altre tema d'història de la llengua que l'apassionava, el de les *Regles d'esquivar vocables*. No hi va entrar «per tal com la discussió encara s'hi està coent», però no deixà d'afirmar que, davant la seua conclusió que Pere Miquel Carbonell era l'autor de les *Regles*, «no manca qui es resisteix o s'oposa a atribuir-li'n l'autoria» (Badia, 2004a, p. 47). Tot seguit confessava que «tota recerca, vista de lluny (tal com la percebem històricament), ens apar plàcida i serena, però qui la viu de portes endins tant s'hi esplaia i en gaudeix com s'hi neguiteja i en sofreix, tot debatent-se entre l'esperança, l'encert, el dubte i l'error». Certament, Badia visqué neguitosament un debat que ell mateix havia sol·licitat en diverses ocasions. Després de tants anys de dedicació i absolutament convençut que havia pogut donar una resposta definitiva als molts interrogants que planteegen les *Regles*, li costava d'admetre que hi hagués refractaris a assentir als seus

5. Potser Badia no n'esperava tantes, des de perspectives tan diverses i amb interlocutors tan competents, i per això arribà a presentar-les com un «memorial de greuges contra el meu assaig» (Badia, 2004a, p. 44).

6. En aquest article encara podíem llegir interpretacions com ara que uns ignots trets ibèrics s'haurien mantingut a través del llatí i de l'àrab i que, en el cas de València, haurien enllaçat amb el català que hi arriba al segle XIII, de manera que aquest «se'ls incorpora al seu torn, i esdevé "occidental" per raó d'aquests enllaços, fent, doncs, cas omís de les modalitats de la llengua dels repobladors que hi arriben» (Badia, 1984, p. 134); o també la postulació que a les Illes Balears, malgrat una desromanització tan intensa com la de València, produïda per una forta arabització, no hauria reviscolat el substrat. L'examen atent de les argumentacions de Badia em va permetre reunir les meues objeccions en un article (Ferrando, 1989), que vaig presentar al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986).

plantejaments.⁷ Precisament és la riquesa de dades i reflexions que Badia va aportar tant en el seu llibre de 1999 com en els articles posteriors el que ens va permetre, als qui sol·lícitament vam respondre a les seues invitacions al debat (Colón, 2001; Ferrando, 2002), assentir, matisar o qüestionar els seus plantejaments. I és en aquests diàlegs, orals i escrits, on nosaltres, els seus interlocutors inicials, ens vam poder beneficiar millor dels seus estudis i de les seues reflexions.

El debat públic més important sobre les *Regles* fou el que es produí el 2004 a la Universitat de Barcelona, on s'amplià la participació a d'altres estudiosos de l'època (Veny, 2005). Badia (2005) hi va sintetitzar els arguments que avalarien l'autoria de Carbonell, la procedència de les informacions lingüístiques de les *Regles* i el paper que hi hauria tingut Jeroni Pau:

1) l'examen material del manuscrit de l'Arxiu Diocesà de Girona que conserva la còpia de les *Regles* feta per Carbonell confirmaria que, vistos el desordre del text i algunes incongruències prescriptives, el copista les hauria escrites, com a autor que n'era, «a corre cuita, tal com raja» (d'aquest examen, en digué «la perspectiva filològica»);

2) per a fer la llista de *Regles*, Carbonell s'hauria inspirat en els exemples que li fornien els trobadors i humanistes coetanis que, a Barcelona estant, maldaven per potenciar la llengua culta (perspectiva sociolingüística);

3) tanmateix, el nostre copista-autor s'hauria inspirat en la filosofia lingüística de Jeroni Pau (perspectiva historicocultural).

En el debat, Agustí Alcoberro va veure en els paral·lelismes entre algunes qüestions lingüístiques abordades en les *Cròniques d'Espanya*, del mateix Carbonell, i les que ofereixen les *Regles* un suport sòlid per a la hipòtesi autorial de Badia. Mariàngela Vilallonga, Eulàlia Duran i Albert Rossich s'inclinaren, amb matisos diversos, per una autoria col·lectiva de les *Regles*. Colón va remarcar que les dades i les preferències lèxiques valencianes de les *Regles* no s'adiuen amb els coneixements i la praxi lèxiques de Carbonell, que Bernat Fenollar «hi és un personatge essencial» i que les *Regles* revelen la variació diatòpica de la llengua al segle xv, de manera que «si d'alguna cosa estic cert, és que Carbonell no pot ésser l'autor intel·lectual de les *Regles*» (2005, p. 224). Jo vaig argüir que les contradiccions de les *Regles* en alguns criteris orientatius, la seua opció preceptiva per solucions preferentment valencianes, la rica informació diatòpica del text, que exigeix un contacte personal de l'autor amb catalanòfons de totes les procedències geogràfiques, i l'estreta col·laboració de Jeroni Pau amb Paolo Pompilio en la confecció d'una vasta enciclopèdia lèxica de les llengües romàniques permetien deduir que Carbo-

7. Concretament, Badia (2004a, p. 403) es referia a persones com Colón o com jo mateix, que «no paren d'escritar les *Regles*, cercant-hi dades que facin dubtar sobre l'atribució de correccions concretes a Carbonell».

nell «no pot ser l'autor de les *Regles*» i que n'havia de ser Jeroni Pau (Ferrando, 2005, p. 230). Colón i jo tornàvem a coincidir a descartar l'autoria de Carbonell.⁸

El debat prosseguí amb noves aportacions de Badia: a «Comiat a les *Regles de esquivar vocables* i a tots els qui s'han esforçat a escatir-ne l'autor, els continguts i la significació» (2006) agràia les visions alternatives a la seua, tot i que es mantenia en la seua posició; a «Com calcular l'àmbit geogràfic dels *vocables* en joc dins les *Regles de esquivar-los*» (2007) proposava un mètode estadístic d'anàlisi per a avaluar el component valencià de les *Regles*, i arribava a la conclusió que hi és quasi insignificant. He dit que continuà el debat, perquè hi vaig correspondre amb tres articles, en què aprofundia en el paper de Jeroni Pau i revisava el mètode d'aproximació dialectològica proposat per Badia.⁹

Colón i jo hem reunit les nostres reserves i objeccions a Badia en un llibre d'autoria compartida, *Les 'Regles d'esquivar vocables' a revisió* (2011), en què també oferim una edició de les *Regles* alternativa a la de Badia. De manera separada, tots dos hi hem coincidit en la immensa majoria de les argumentacions. Una posició que sempre hem fet compatible amb reiterades manifestacions d'admiració i de gratitud per la gran obra que ha estat el llibre de Badia de 1999. En alguns dels seus últims articles sobre el tema, Badia confessà que tenia la convicció de «perdre el temps»: no ens faria capgirar d'interpretació. Perquè, al capdavant, d'interpretació es tracta, la seua i la nostra. I tota interpretació té uns inevitables components subjectius, fruit de perspectives diferents. Així i tot, en el seu darrer article, publicat en un llibre d'homenatge a Colón, Badia (2008) manifestà, a propòsit de les seues discrepàncies amb el lexicògraf valencià, que «qui ens separa no sé si és Bernat Fenollar o Pere Miquel Carbonell, i tot fa creure que Jeroni Pau hi portarà la pau de la veritat objectiva que tots dos cerquem».¹⁰

8. La diferència entre els plantejaments de Colón i els meus és que, mentre que Colón (2005, p. 221) considera que Fenollar «hi és un personatge essencial», jo crec que el personatge essencial i autor intel·lectual de les *Regles* va ser Jeroni Pau i que el lloc on es gestaren va ser la Roma dels cenacles humanistes del temps del vicecanceller Roderic de Borja i del cardenal Joan de Borja, els superiors de Jeroni Pau en la cúria vaticana, nodrits en bona part per catalans, mallorquins i sobretot valencians.

9. Concretament, a «La gènesi romana d'una norma lingüística catalana del segle xv» (2011) situe a Roma el context humanístic que hauria fet possible la recopilació de les *Regles*; a «L'orientació diatòpica de les *Regles d'esquivar vocables*» (2011) presente les objeccions metodològiques al plantejament de Badia quant al seu càlcul per a determinar-ne el sentit diatòpic de les prescripcions, i a «Elio Antonio de Nebrija i Jeroni Pau: fortuna diversa de dos humanistes interessats pels seus respectius vulgars» (2011) compare la tasca gramatitzadora d'ambdós humanistes i explique les raons de l'èxit del primer i del fracàs del segon. Tots tres articles són reproduïts a Colón i Ferrando (2011).

10. El destacat és meu. En presentar la discrepància en oposició a pau, Badia confirmava una vegada més els sentiments que li produí el debat. En reconèixer que el paper de Pau podria haver estat prou més determinant que el que ell n'havia deduït confirmava també la seua capacitat de rectificació i la seua honestat científica («la veritat objectiva que tots dos cerquem»). Badia coincidí així amb la meua hipòtesi autorial en favor de Pau. Potser s'adonà que difícilment podrien ser de Carbonell —un

No sé si Badia finalment es convencé que fou Jeroni Pau qui degué aportar a Carbonell no sols les orientacions, sinó també les informacions de les *Regles*. Ara i ací importa ben poc. El que toca de fer és expressar-li la nostra gratitud més profunda pel magisteri que, directament o indirecta, ha exercit damunt molts de nosaltres i per l'exemple admirable que ens ha donat amb la seua dedicació constant a l'estudi de la nostra llengua. Més encara, li hem d'agrair immensament el seu compromís generós amb la causa d'una comunitat lingüística que encara ha de reivindicar el dret a viure amb plena normalitat cultural i política.

Al llarg de la meua intervenció, he posat reiteradament el nom de Badia al costat dels de Moll, Sanchis i Colón. Com diria Badia, em perdonareu que ho haja fet, sobretot en els casos de Sanchis i de Colón, però confesse que em resulta difícil dissociar els quatre noms. Tots quatre han estat els meus mestres, directes o indirectes, i amb ells he compartit moltes estones de conversa o de lectura de les seues obres. Però en aquesta ocasió difícilment puc oblidar l'atenció tan exquisida de Badia a Sanchis i a la causa de la llengua a València.¹¹ Quan Don Manuel era professor de francès a un institut d'ensenyament mitjà a València, Badia li oferí que es presentés a la càtedra de llengua i literatura catalanes que es pretenia convocar a la Universitat de Barcelona (1965); quan s'havia de discutir a Montserrat la introducció del català en la litúrgia (1965), Badia reclamà la presència i l'assessorament de Sanchis; quan es clausurà la secció valenciana del Congrés de Cultura Catalana al Puig de Santa Maria (1977), Badia hi comparegué al costat de Sanchis i de Moll en defensa de la unitat i l'oficialitat de la llengua catalana; quan Sanchis plantejà la necessitat d'homologar català i valencià en la docència universitària davant les maniobres secessionistes d'alguns influents polítics valencians (1981), trobà de seguida la connivència de l'aleshores rector Badia; quan, ja traspasat Sanchis, s'intensificaren les maniobres secessionistes (1982), Badia intervingué activament en la premsa valenciana; quan, després de la victòria socialista de 1982, es pogueren equiparar definitivament les diferents disciplines universitàries sobre llengua i literatura catalanes arreu de l'Estat espanyol, Badia hi prestà, a petició nostra, la més absoluta col·laboració (1983); quan s'inicià el projecte de vehicular en una ortografia secessionista l'adaptació valenciana dels textos litúrgics (1984), Badia no tardà a exercir la seua influència per intentar aturar-lo; quan fracassà a la Universitat de València la proposta de nomenar Joan Fuster catedràtic extraordinari

personatge de limitades llums i d'indissimulada vanitat— uns materials lexicogràfics que en gran part devia desconèixer, car, si n'hi hagués aportat una part mínima important, no hauria deixat d'afegir el seu nom entre els autors «a juí» dels quals es formulen les *Regles*. I que una informació dialectal i filològica com la de les *Regles* difícilment podria haver partit de Carbonell.

11. Me'n vaig fer ressò en la *laudatio* acadèmica amb motiu del seu doctorat *honoris causa* de la Universitat de València, que vaig titular precisament: «Antoni M. Badia, científic exemplar, mestre generós» (Badia, 2004b, p. 19-25).

de filologia catalana (1984), Badia es prestà, a petició meua —llavors, director del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València—, a facilitar-li'n l'accés nomenant-lo doctor *honoris causa* de la Universitat de Barcelona; quan es discutí la conveniència que el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana se celebrés a tots els indrets de l'àmbit lingüístic (1985), Badia en fou un dels advocats més actius; quan es discutí el projecte de signar un tractat de col·laboració lingüística entre Catalunya, València i les Illes Balears similar a l'existent entre Bèlgica i Holanda (1987), Badia intervingué directament davant les autoritats autonòmiques implicades; quan sectors de la Real Academia Española tractaren d'alterar la definició de «valencià» al *Diccionario de la lengua española* (1998), Badia hi féu valer la seua condició d'acadèmic corresponent per a intentar neutralitzar la maniobra; quan es creà l'associació cívica Amics de TV3 per a reivindicar la presència del canal principatí en territori valencià (1992), Badia acceptà de presidir-la; quan es plantejà al si de la Secció Filològica la necessitat d'elaborar unes propostes d'estàndard oral per a tot l'àmbit lingüístic (1992), Badia, llavors president de la SF, se'n féu ressò immediat; quan es realitzà l'adaptació valenciana de la *Bíblia catalana interconfessional* (1994), Badia accedí a orientar-ne el treball; quan la coalició entre el PP i Unió Valenciana accedí al Govern de la Generalitat Valenciana i intentà reactivar la qüestió normativa del valencià (1995), Badia aconseguí que els romanistes reunits al congrés internacional de Palerm aprovessin una declaració adreçada al president de la Generalitat Valenciana en favor de la unitat de la llengua catalana; quan es negociava la constitució de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2000), Badia es reuní a València amb Eduardo Zaplana, president de la Generalitat Valenciana, i amb Joan Rigol, president del Parlament de Catalunya: escoltà atentament les raons dels seus interlocutors, però no les avalà...

Després de tants serveis prestats —i aquests són només els més cridaners—, Badia fou successivament investit doctor *honoris causa* de les universitats d'Alacant, València i Jaume I de Castelló. S'ho havia guanyat a pols! Si ara he abusat de la vostra confiança extralimitant-me en la temàtica confiada, estic convençut que en comprendreu les raons. Ciència i passió o, dit en altres termes, filologia i compromís amb la nostra llengua són indissociables en Badia.

Moltes gràcies, estimadíssim Antoni Maria, pel vostre mestratge i pel vostre exemple. Enhorabona, família Badia, pel privilegi que heu tingut de compartir la seua companyia durant tants anys. Presidenta de la Secció Filològica, col·legues, amics i amigues, moltes gràcies per la vostra atenció.

ANTONI FERRANDO
Secció Filològica

BIBLIOGRAFIA

- ALARCOS LLORACH, Emilio. Ressenya a A. BADIA MARGARIT. *Gramàtica històrica catalana. Archivum*, II (setembre-desembre 1952), p. 433-435.
- BADIA I MARGARIT, Antoni Maria. *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noguer, 1951. [Versió catalana: *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre, 1981]
- *La formació de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981.
- «L'origen de la llengua catalana». A: *Els Països Catalans: un debat obert*. València: Tres i Quatre, 1984.
- *Les 'Regles de esquivar vocables' i la «qüestió de la llengua»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.
- «Elogi de l'error. Confessions d'un filòleg octogenari». A: BADIA I MARGARIT, A. M. *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2004a, p. 27-55.
- *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2004b.
- «Els tres components de les *Regles de esquivar vocables*». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 211-218.
- «Vocabulari general i lèxics particulars». A: CASANOVA, E.; ECHENIQUE, M. T. (ed.). *El deler per les paraules: Les aportacions de Germà Colón a la romanística*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2008, p. 29-48.
- COLÓN, Germà. *Les 'Regles d'esquivar vocables': Autoria i entorn lingüístic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.
- «Encara les *Regles d'esquivar vocables*». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 219-225.
- COLÓN, Germà; FERRANDO, Antoni. *Les 'Regles d'esquivar vocables' a revisió*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.
- FERRANDO, Antoni. «La formació històrica del valencià». A: FERRANDO, A. (ed.). *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, VIII. Àrea 7. Història de la llengua*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1989, p. 399-428.
- «Sobre l'autoria de les *Regles d'esquivar vocables*, encara». *Els Marges*, 70 (setembre 2002), p. 67-98.
- «Antoni M. Badia, científic exemplar, mestre generós». *Laudatio acadèmica*. A: BADIA I MARGARIT, A. M. *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2004, p. 13-26.
- FERRANDO, Antoni. «Les *Regles d'esquivar vocables*: una qüestió d'història cultural, de filologia i de sociolingüística històrica». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 227-234.
- MOLL, Francesc de Borja. *Gramàtica històrica catalana*. Madrid: Gredos, 1952. [Versió

- catalana revisada per Joaquim Martí i Jesús Jiménez: *Gramàtica històrica catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2006]
- SANCHIS GUARNER, Manuel. *Gramàtica valenciana*. València: Torre, 1950. [Reedició: *Gramàtica valenciana*. Edició crítica i estudi preliminar per Antoni Ferrando. Barcelona: Alta Fulla, 1993. (Documents de Filologia Catalana; 9)]
- Ressenya a A. BADÍA MARGARIT. *Gramàtica històrica catalana*. *Revista de Filologia Espanyola*, xxvii (1953), p. 260-264.
- VENY, Joan. «Dialectologie catalane». A: BADIA MARGARIT, A. M.; STRAKA, G. (ed.). *La linguistique catalane*. París: Klincksieck, 1973, p. 289-337.
- (coord.). «Palaestra. Debat a l'entorn de les Regles de esquivar vocables». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 201-242.

Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit

Un dia de gener de 1967, a l'aula primera de l'esquerra del claustre de Lletres de la Universitat de Barcelona, entrava un professor alt, elegant, amb pinta d'explorador britànic —un James Stewart a qui només li faltava el salacot i els calçons curts—, amb un somriure triomfal als llavis. L'aula era plena de gom en gom. En entrar, tothom s'aixecà a l'acte enmig d'una mar d'aplaudiments i de calor entusiasta de solidaritat patriòtica. Era el doctor Badia. Eren els temps del Sindicat Democràtic d'Estudiants, constituït feia pocs mesos en el convent dels caputxins de Sarrià. En aquella època Badia era president de la Casa de Montserrat i el lloc era freqüentat per estudiants, que hi utilitzaven adesiara les màquines de multycopiar. Alguns d'aquests papers, de contingut polític, foren l'esca que serví a les autoritats franquistes per empresonar tres persones, una d'elles el nostre homenatjat. Explic això perquè per a mi va ser el començ d'una admiració que perdura encara avui i la demostració de fins a quin punt Badia estava compromès amb el seu poble. Permeteu-me que ara faci esment de la seva aportació a l'onomàstica i a la dialectologia, que és la tasca que m'han assignat. Tanmateix, com sempre, crec que és bo recordar alguns punts d'interès biogràfic que pens que poden ajudar a contextualitzar les principals obres de caire dialectològic i onomasticològic.

Recordem que Badia nasqué a Barcelona l'any 1920 en una família plenament identificada amb el moviment catalanista. Cursà l'ensenyament primari i secundari a la Mútua Escolar Blanquerna, amb Alexandre Galí de director de la institució. Aquí, a la revista escolar *Junior*, quan tot just era un al·lotell, ja publicà un primer article sobre l'origen de la llengua, tot copiat, això sí, com conta ell mateix, però era ja l'inici d'una vocació que no l'abandonaria mai. La lluna de mel republicana, però, s'esfondrà totalment amb la Guerra Civil i Badia hagué de començar la carrera de filosofia i lletres, l'any 1939, en una Barcelona lúgubre, atemorida, i en una universitat on la deessa mediocritat, produïda per l'escapçament dels seus

millors professors, n'era la moneda corrent. De qualque manera el jove Badia s'ha gué de nodrir per la via autodidacta i, gràcies a la tasca clandestina dels professors dels Estudis Universitaris Catalans i a una tenacitat fèrria, pogué fer-se amb una bona formació filològica a pesar de les mancances del moment. I així fou que es llicencià en filologia el 1943, en plena postguerra, amb les màximes qualificacions.

Començà aleshores el periple del doctorat. Com que Barcelona era un desert cultural universitari hagué d'acudir a Madrid al Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), i aquí Dámaso Alonso li aconsellà ampliar el seu estudi com a tesi doctoral sobre el resultat dels adverbis pronominals IBI, INDE en català, en castellà i en aragonès, tesi que defensà a Madrid el 1945. Són els anys en què conegué diversos lingüistes estudiosos del castellà en aquesta ciutat, on fou col·laborador del CSIC (1946) i, a Barcelona, estigué en contacte amb l'Institut d'Estudis Catalans, que en aquella època era simplement un símbol de resistència. Aquí arribà a ser vocal de la Junta de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (1946) i, més envant, vicepresident (1954). Els seus mestres del moment, coneguts i aprofitats casolanament: Jordi Rubió, Carles Riba, Ferran Soldevila, Pere Bohigas, Ramon Aramon i Serra, Miquel Coll i Alentorn i algun altre. El 1955, passaria a ser membre del Consell de Redacció de la *Revista de Filología Española* i membre numerari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Mentrestant havia començat les seves tasques com a professor a la Universitat de Barcelona, primer com a ajudant de classes pràctiques, com a professor auxiliar temporal, com a adjunt i, finalment, com a catedràtic de gramàtica espanyola, a partir de 1948. També, des de 1953 el trobam com a vicedirector d'idiomes moderns de la Universitat de Barcelona i, a partir de 1969, com a director. Durant aquests primers anys les àrees de recerca en què s'interessà i va fer les primeres publicacions foren la fonètica experimental, la gramàtica històrica, la dialectologia i la toponímia. Centrem-nos en les dues darreres: la dialectologia i l'onomàstica.

Recordem que el seu primer viatge a l'estranger va ser a Brussel·les el 1949 per a participar amb una comunicació sobre toponímia botànica en el Congrés de Toponímia i Antroponímia. També, la primera edició de les *Regles d'esquivar vocals o mots grossers o pagesívols* (1950-1953), encara que té una orientació primordial d'edició d'un text antic i, per tant, d'història de la llengua, conté elements importantíssims per a conèixer la distribució geogràfica d'un bon nombre de solucions dialectals ja a finals del segle xv. Més envant, el 1999, en faria una nova edició, corregida i molt ampliada a partir de noves recerques i debats. Tanmateix, quant a dialectologia, hem d'esmentar la seva primera enquesta de camp l'estiu de 1944 per a estudiar, en el Pirineu aragonès, l'evolució dels adverbis pronominals IBI i INDE. Ací visità Sanui, entre d'altres localitats, el poble d'on era Castro Calvo, degà de la Facultat de Lletres de Barcelona, i on tenia la casa pairal. Tal com comenta Badia mateix: «Allà em vaig presentar un capvespre, brut i sense afaitar, i

llavors vaig comprendre per què la Guàrdia Civil s'havia interessat diverses vegades per les meves perquisicions dialectològiques (era l'època que els "maquis" rondaven per les muntanyes)». D'aquesta experiència en sortiria un vocabulari aragonès modern (1948) i un article sobre morfologia (1947). Després tornaria a la vall de Bielsa per a passar-hi una enquesta llarga de la qual sortí un llibre publicat el 1950: *El habla del Valle de Bielsa*. Tanmateix Badia té sobretot el mèrit, junt amb Joan Veny, d'haver estat l'iniciador o el promotor de l'*Atlas lingüístic del domini català*. En parlarem una mica més envant.

D'aquells anys és just també esmentar el VII Congrés de Lingüística Romànica de Barcelona de 1953, presidit per mossèn Griera, i del qual Badia va ser el vicepresident i, de fet, qui en va dur el pòndol principal. Gràcies a aquest congrés Badia va consolidar les seves relacions amb els romanistes del moment, i, d'altra banda, a més de l'aportació de les ponències i comunicacions, representà un gran impacte en la vida de la ciutat de Barcelona, perquè era la primera vegada des de la II República que s'hi parlava en públic en català i sobre el català des del punt de vista científic.

Pel que fa a la toponímia, a part de la seva contribució en el congrés de Brussel·les, cal esmentar la revisió i correcció toponímiques per al Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona i la ressenya de les obres de caire onomàstic publicades a Espanya per a la revista *Onoma* de Lovaina, el butlletí del CISO (Comitè Internacional de Ciències Onomàstiques). També començà la recollida de topònims per a un futur *Corpus de toponímia catalana*, i es dedicà, així mateix, entre d'altres recerques, a investigar els topònims vius que ja apareixen en la documentació antiga catalana en llatí del segle x.

Una altra empresa d'aquells anys és la que es refereix a l'elaboració de l'*Enciclopedia lingüística hispánica*, els promotors de la qual foren Manuel Alvar i ell mateix. El propòsit era presentar la realitat lingüística hispànica des del punt de vista històric. El resultat fou un primer volum, publicat el 1960, sobre *Antecedentes y onomástica*, a càrrec d'una vintena de col·laboradors, i un suplement de Dámaso Alonso sobre la fragmentació fonètica peninsular. L'any 1967, després de moltes dificultats, aparegué un segon volum sobre *Filología española (Elementos constitutivos y fuentes)*.

L'altre gran projecte, com ja hem dit, ha estat l'*Atlas lingüístic del domini català*. Els promotors foren Badia i Germà Colón, els quals l'anunciaren a la revista *Orbis* de Lovaina el 1952. Després s'hi incorporarien Joan Veny, que n'ha estat el principal responsable, i Manuel Companys. Amb el temps, però, Colón i Companys deixarien el projecte. Veny i Badia feren el qüestionari i passaren la primera enquesta a Sant Pere de Ribes, prop de Sitges, el juliol de 1964. Ara, afortunadament, ja és una realitat la publicació dels set volums primers en format gros i quatre en versió reduïda, gràcies als esforços de Joan Veny, Lídia Pons i un grup de col·laboradors.

En arribar els anys seixanta, Badia experimenta, com ell mateix diu en unes notes autobiogràfiques, un cert esgotament, causat, per una banda, pel fet que fins aleshores havia fet únicament lingüística historicista i tenia la sensació que calia trencar el setge i seguir per altres viaransys de recerca i de vida. Recordem que són els anys que l'estructuralisme va penetrant en l'ambient universitari i, per tant, la lingüística sincrònica *avant la lettre*. D'altra banda, la situació política, a la Universitat i a fora, era preocupant. El franquisme seguia marcant la vida d'una manera indeleble per bé que el país experimentava ja grans canvis de tota classe. Són els anys del Badia més compromès amb els estudiants i amb la Universitat com a institució acadèmica. Una de les realitzacions, ja des de la nova perspectiva sincrònica, és la *Gramàtica catalana* publicada a Gredos en dos volums, el 1962, a petició de Dámaso Alonso. A partir d'aquests anys Badia fa un viratge important en les seves línies de recerca. Si fins aleshores s'havia limitat a la romanística tradicional, a partir d'ara i fins a la jubilació, el 1986, conreà els camps següents: lingüística diacrònica (història de la llengua), lingüística sincrònica, sociolingüística, divulgació de temes sobre la llengua catalana i recull de bibliografia sobre els estudis de llengua catalana.

Després de la seva jubilació, el 1986, l'activitat de Badia seguí. Aquest mateix any va ser president del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, dividit en set àmbits corresponents a temes diferents i sota l'empara dels corresponents centres universitaris de tot el domini lingüístic. Després seria encara president de la SF entre 1989 i 1995. Dels darrers anys hem d'esmentar les tasques entorn del PatRom, el gran projecte de diccionari europeu de cognoms des d'una perspectiva antroponimicohistòrica. El desembre de 1987, Dieter Kremer, professor de la Universitat de Trèveris, convocà un col·loqui amb el propòsit d'organitzar la preparació d'un diccionari de llinatges romànics. Badia s'hi implicà des del primer moment. La tasca a fer era immensa. D'aleshores ençà s'organitzaren els diferents col·loquis anuals on es debatrien els problemes i les qüestions metodològiques del projecte. És així que tingueren lloc els aplecs corresponents a Trèveris (1987), Pisa (1988), Barcelona (1989), Dijon (1990), Lisboa (1991), Louvain-la-Neuve (1992), Neuchâtel (1993), Bucarest (1994), Oviedo (1995), Udine (1996), Sevilla (1997), Bari (1998) i Palma (2000). A més se celebraren les reunions del Comitè de Redacció, dues vegades l'any a partir de 1993. No seria fins al 1997 que apareixeria, a Tübingen, el primer volum de presentació del projecte: *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane. Présentation d'un projet*, coordinat per Dieter Kremer. Més envant la responsabilitat general de PatRom recauria en una comissió constituïda per Dieter Kremer (Trèveris), Jean Germain (Louvain-la-Neuve) i Ana Cano (Oviedo).

El gener de 1988, tot just després de la celebració del col·loqui de Trèveris, la SF fou informada del projecte i es constituí el primer equip d'àmbit català. Les

activitats del PatRom català foren el buidatge i la informatització dels noms de persona medievals i moderns, el tractament i la correcció dels noms de persona contemporanis, l'elaboració de la llista de les fonts fonamentals, bibliografia catalana i sobretot les anomenades *síntesis regionals*. D'aleshores ençà el Centre Català, amb tres subseus, a Barcelona, a València i a Mallorca, contribuí al projecte, encara en curs de publicació. Doncs bé, Badia va ser també el director en la tasca de coordinació dels col·laboradors. L'empremta del mestre és sobretot visible en la introducció del volum de mostra del *Diccionari d'antroponímia catalana*, publicat a Barcelona el 2004, a la col·lecció «Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística», ix, de l'IEC.

Fins aquí, els mèrits acadèmics. M'interessa, però, remarcar, finalment, algunes característiques de la seva personalitat: la laboriositat, la voluntat de precisió i l'amor per l'obra ben feta, la curiositat intel·lectual, la seva voluntat d'expandir els coneixements més enllà del clos dels especialistes. Naturalment, això no seria possible si Badia no hagués estat un excel·lent servidor del seu país i de la seva gent, no solament de la Catalunya estricta sinó també de tot el domini lingüístic: els Països Catalans. I això ho va fer amb absoluta dedicació, amb diplomàcia, però també amb fermetat. El doctor Antoni M. Badia i Margarit durant molts anys haurà estat, en suma, la persona viva del país més coneguda nacionalment i internacionalment en matèria filològica catalana. Més enllà de la mort, queda l'obra, un immens llegat, l'aportació d'una persona, companya nostra, que va fer de la feina intel·lectual i de la solidaritat amb la llengua catalana i el país en general un exemple a seguir per part de les noves generacions.

JOAN MIRALLES
Secció Filològica

Antoni M. Badia i Margarit, sociolingüista

1. INTRODUCCIÓ

Em sento ben gratificat (he de confessar-ho d'entrada) per l'oportunitat que m'heu ofert de contribuir a mantenir vius l'obra i el llegat civil del doctor Antoni M. Badia i Margarit. Li dec el mestratge personal i impagable, que va durar una cinquantena d'anys, gairebé sense interrupció, a partir del curs 1965-1966, en què vaig ser afortunat de tenir-lo de professor a la universitat. Ens continuaren unint, a banda d'iniciatives esporàdiques com ara el Congrés de Cultura Catalana (1975-1977) o algun altre esdeveniment nacional, les reunions per bastir aquell incipient Grup Català de Sociolingüística així com les de la Secció Filològica (d'ençà de 1985), els treballs (tinguts ací, i també a casa seva i al monestir de Montserrat) de la comissió de l'estàndard, etc. En definitiva, la meua trajectòria acadèmica ha transcorregut en bona part emparada amb la companyia, la guia i l'exemple d'aquest mestre singular.

2. L'APARICIÓ DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

I bé, ara toca considerar el tret de sociolingüista, un factor integrat —i segurament integrador— en el vessant científic de Badia i Margarit. Com és sabut, al voltant de la sociolingüística catalana, hom continua debatent, entre nosaltres, sobre el marc teòric i els límits, la metodologia i les connexions amb altres disciplines sociològiques; també hom posa en qüestió la internacionalització de la sociolingüística de casa i la seva aportació a la sociolingüística general; fins i tot no hi manquen les veus que neguen a aquella la pròpia entitat. Tot i això, un tal panorama crític tampoc no ens ha privat de continuar considerant el professor Badia i Margarit com a sociolingüista de referència.

Dins la cultura catalana en concret ell comparteix la condició, juntament amb Lluís V. Aracil (per bé que l'un i l'altre amb sengles itineraris científics força diferenciats), de sociolingüista pioner. En efecte, l'any 1962 Badia enviava al IX Congrés Internacional de Lingüistes, tingut a Cambridge, Massachusetts, la comunicació «Some aspects of bilingualism among cultured people in Catalonia»,¹ un text redactat sota l'impacte que li acabava de produir la descoberta de *Languages in contact* de Weinreich. Resulta il·lustratiu de recordar que el mateix any Aracil publicava, en una revista de la Universitat de València, l'article «Comunidad nacional, comunidad supranacional»,² alhora que als Jocs Florals de la seva ciutat obtenia el premi especial de la Fundació Huguet, pel treball «Conflicto lingüístico valenciano», que roman inèdit.

Tot sembla avalar, doncs, que l'any 1962 pugui ser considerat la data de naixement de la sociolingüística catalana (de la mà, per descomptat, de Badia i d'Aracil), alhora que aquell any representa el punt de partida d'una nova època dins la nostra cultura. Ho suggeria, d'alguna manera, el mateix Aracil a l'epígraf «Fuster: a turning-point» del seu «A Valencian dilemma».³ De fet, als textos capdavaners de 1962 que he esmentat més amunt, originals de Badia i d'Aracil, els seguirien aviat títols que han esdevingut emblemàtics dins el procés d'aparició de la sociolingüística catalana, com ara «Bilingualism as a myth»⁴ i «A Valencian dilemma. Un dilema valencià», tots dos d'Aracil i publicats el 1966; *L'escriptor català i el problema de la llengua* (1968), de Francesc Vallverdú, i els dos primers llibres de Rafael L. Ninyoles, *Conflicte lingüístic valencià* (1969) i *Idioma i prejudici* (1971). Ben mirat, durant el decenni dels seixanta del segle passat la cultura catalana es dotava d'una disciplina nova, la qual anava configurant-se no sols al marge de les institucions sinó també d'esquena a les universitats. De tota manera, per la seva banda, Badia s'afanyaria a actuar amb l'objectiu que la nova disciplina, que a l'Amèrica del Nord i a Europa maldava per obrir-se pas entre les ciències del llenguatge, accedís també a l'interior de l'Institut d'Estudis Catalans, naturalment via Secció Filològica (SF).

1. *A Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists*, Cambridge, Mass., 1962. En va publicar una versió parcial, en català, sota el títol «Nota sobre el castellà parlat per catalans», a *Llengua i cultura als Països Catalans*, Barcelona, Edicions 62, 1964.

2. *A Diàleg* (València, Facultat de Dret), núm. 6 (1962).

3. «A Valencian dilemma» fou publicat conjuntament amb un estudi complementari —que, malgrat el títol «Un dilema valencià», no és una traducció de la versió anglesa— a *Identity Magazine* (Cambridge, Mass.), (1966), p. 17-29.

4. *A Inter-American Review* (Puerto Rico) (1966).

3. LES APORTACIONS TEÒRIQUES

Definitivament, l'estada d'un curs acadèmic (1961-1962) a la Universitat de Georgetown (Washington DC) com a *visiting professor* va obrir nous camins de recerca —i de compromís— en l'horitzó intel·lectual i civil d'A. M. Badia i Margarit, camins nous que esdevindrien força renovadors de la lingüística catalana. Al mateix temps, el panorama ambiental, marcat per l'impacte que començava a produir el fenomen immigratori en les pautes públiques de la comunicació, va desvetllar en Badia una preocupació intensa per la situació de la llengua catalana i el desig imperiós de contribuir a redreçar-la, això és, a «guarir-la, dignificar-la, alliberar-la de l'opressió i dels contagis»,⁵ segons l'expressió literal d'ell. Certament, aquesta mena de metàfores al·lusives a la llengua (bé de to mèdic —la malalta—, o bé militarista —la captiva pendent de ser alliberada—) es manifestaven tributàries d'una percepció del fenomen lingüístic que havia de ser superada per la flamant disciplina del llenguatge que el mateix Badia inaugurava a casa nostra.

El cas és que, en tornar de l'Amèrica del Nord, l'angoixa que va produir-li l'expansió del castellà arreu de la societat catalana el va llançar a dur a terme un projecte que esdevindria espectacular per damunt del seguit de crítiques de què fou objecte, «probablement la primera recerca sociolingüística empírica feta a l'àmbit lingüístic català», segons l'opinió d'Albert Branchadell.⁶ Em refereixo, per descomptat, a l'admirable programa de recollida d'enquestes, dut a terme durant els anys 1964-1965, i a l'elaboració subsegüent, que seria publicada el 1969, sota el títol *La llengua dels barcelonins*.⁷

Sense cap dubte, la pedra de toc per comprendre el tomb sociolingüístic que va donar el pensament de Badia en començar els seixanta del segle passat no és cap altra que la incidència que tenia la llengua sobrevinguda —aleshores l'espanyol de la immigració— damunt el català. De fet, els desequilibris socials que genera a casa nostra la interferència de la llengua espanyola van constituir una preocupació central, gairebé obsessiva, tot al llarg de la vida del professor Badia. Calia esperar, doncs, que, des d'una tal perspectiva, el tema de la immigració esdevingués d'interès preferent en el pensament del nostre professor. Certament, l'arribada de masses migratòries no catalanoparlants introduïa dins la societat catalana problemes nous i de complexitat considerable, els quals plantejaven, al capdavant, reptes de dimensions nacionals. Aleshores qüestions com el bilingüisme i les llengües en contacte, el conflicte

5. «Sociolingüística homogènia i comportaments idiomàtics varis», a ASSOCIACIÓ D'AMICS DEL PROFESSOR ANTONI M. BADIA I MARGARIT, *Cap a on va la sociolingüística?*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2006, p. 34.

6. «Badia i Margarit per a no lingüistes», *El País* (17 novembre 2014).

7. *La llengua dels barcelonins: Resultats d'una enquesta sociològico-lingüística*, vol. I, *L'enquesta. La llengua i els seus condicionaments*, Barcelona, Edicions 62, 1969.

lingüístic, la diglòssia i la normalització lingüística havien de situar-se al capdavant de les preocupacions civils i dels interessos acadèmics de Badia i Margarit, científic i militant del catalanisme alhora. I és des d'una tal posició que no costa d'entendre que ell fixés entre els seus objectius el de l'assimilació lingüística dels immigrants, en suport de la qual va elaborar plans d'actuació equivalents a un projecte cultural de catalanització. Ben mirat, en el camp de la sociolingüística l'univers conceptual badià es concentra en la interacció que genera la presència de dues llengües en un mateix espai. En efecte, davant una tal realitat viscuda ell reacciona amb actituds de compromís (de passió) i alhora d'alternatives de redreçament (de política lingüística), a les quals atorga preferència respecte de la simple especulació.

Com és sabut, al si del catalanisme ha esdevingut una constant la referència a la disfuncionalitat social que genera la coincidència de diverses llengües en un mateix territori. Naturalment, dins la cultura catalana el fenomen ha estat motiu d'estudi des de diverses disciplines, sobretot les de caràcter historiogràfic. Així doncs, en el tarannà del professor Badia —un expert no sols en gramàtica històrica sinó també en història de la llengua catalana, i alhora un militant de conviccions nacionals— hi encaixa perfectament que el problema crònic català de l'anomenat conflicte lingüístic hagi constituït un dels seus centres d'atenció preferent i objecte d'estudis notoris. De fet, sobre el conflicte lingüístic, per bé que sense emprar aquesta expressió, Badia va ser l'autor «que amb més amplitud s'ha ocupat de la qüestió», d'acord amb el diagnòstic de Vallverdú.⁸

Tornem ara a les memorables enquestes sobre la llengua dels barcelonins. Cal remarcar que la gestió del seu procés va disposar Badia a una reflexió intensa i constant a l'entorn del bilingüisme, un fenomen l'estudi del qual comptava amb una llarga tradició entre nosaltres. Com a contribució original seva hi va proposar, per exemple, la distinció entre dues modalitats de bilingüisme, el natural i l'ambiental, d'acord amb la seva pròpia nomenclatura. No cal dir que el concepte de bilingüisme, amb tot el seguit de variables i modalitats que duu adherides, continua sent objecte de controvèrsia, en la qual ja van participar activament i des de les seves primeres intervencions com a sociolingüistes tant Aracil com Ninyoles.

També he esmentat adés la importància que va tenir en el pensament de Badia el descobriment de l'obra clàssica de Weinreich; així doncs, no és estrany que l'expressió *llengües en contacte* fos introduïda dins la cultura catalana de la mà de Badia. Per contra, ell no va sentir-se mai còmode amb la noció de diglòssia, la qual tanmateix va fer fortuna entre els sociolingüistes catalans, a partir dels dos joves pioners valencians acabats d'esmentar. El mateix Badia, en les seves anàlisis de la realitat catalana, no s'hi va estar de recórrer a la diglòssia, per bé que sempre ho va fer amb una certa prevenció.

8. F. Vallverdú, *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1980, p. 60.

Al capdavant, el tema estel·lar —tot i no haver estat incorporat al patrimoni de la sociolingüística general— de la sociolingüística catalana, que no és altre que el de la normalització lingüística, constitueix un dels eixos bàsics del corpus sociolingüístic badià. Adés era esmentada la seva dedicació sistemàtica a les propostes d'aculturació dels immigrants. D'acord amb la valoració que en feia Vallverdú,⁹ per a Badia la normalització lingüística havia de plantejar-se preferentment en tres àmbits fonamentals: la immigració no catalanoparlant, l'ensenyament i els *media*, i el distanciament actual entre els registres col·loquial («llengua col·loquial», en diu ell) i formal («llengua literària», dins la tradició catalana) del català; aquest distanciament entre la llengua del carrer i la culta constituï «un dels temes més cars a Badia», puntualitza Vallverdú,¹⁰ el qual remarca, d'altra banda, la tipologia de quatre registres que establia Badia respecte del català del seu temps: literari, escrit intranscendent, oral culte i col·loquial.

Tot comptat i debatut, les aportacions més notòries que el professor Badia va fer a la sociolingüística es concentren a l'entorn de les nocions de conflicte lingüístic, diglòssia, bilingüisme i normalització lingüística, a les quals encara hauríem d'afegir indicacions força valuoses sobre la substitució lingüística i l'estàndard. Heus ací una part important d'un bagatge intel·lectual que, segurament, no es caracteritza per la genialitat ni per l'originalitat del seu corpus doctrinal. De fet, tampoc no era aquesta l'aspiració de Badia quan va decidir-se a explorar els nous camins que coneixeríem sota l'etiqueta de *sociolingüística*. Ell fou sobretot, i al llarg de la seva trajectòria científica,¹¹ un lingüista atret per la història de la llengua, la dialectologia i la gramàtica. Ara, romanista d'ofici, era també un ciutadà amb consciència nacional ferma, la qual fou determinant perquè, des de la consideració de la llengua com a objecte d'estudi en si mateixa, fes el pas cap a la percepció de la llengua com a fenomen d'ús social i alhora com a objecte de vindicació. En definitiva, l'aproximació de Badia a la realitat lingüística era un procés en el qual confluien rigor i compromís, o per dir-ho en termes seus, «ciència i passió».¹² Com a detall digne de ser tingut en compte no tem que a la presentació de la seva *Gramàtica catalana* (Gredos, 1962) adverteix que fou redactada amb la intel·ligència i el cor.¹³ I dins d'aquesta dialèctica entre vocació

9. Vegeu *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, p. 76-78.

10. Vegeu *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, p. 99-100.

11. L'any 2006 el professor Badia reconeixia que «la lingüística diacrònica en què m'havia format continuava essent fonamental de la meua carrera universitària». Vegeu Antoni M. BADIA I MARGARIT, «Sociolingüística homògena i comportaments idiomàtics varis», p. 43.

12. Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Ciència i passió dins la cultura catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977. Precisament amb el títol *Ciència i passió dins la lingüística catalana moderna*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1976, el professor Badia va fer el discurs inaugural del curs 1976-1977 a la UB.

13. Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Gramàtica catalana*, Madrid, Gredos, 1962. A la solapa de l'edició es fa notar que l'autor de l'obra «ha puesto en ella su inteligencia y su corazón».

i passió, la sociolingüística tal com la va percebre i practicar l'índit professor tenia un component elevat de militància civil.¹⁴

Sens dubte, a ell devem més que a ningú que la sociolingüística catalana hagi pivotat sobre dos eixos definitoris (la llengua com a identificador nacional i la normalització lingüística)¹⁵ i que, en definitiva, tot sovint la nostra disciplina sigui identificada com un moviment de resistència civil i cultural.

4. EL SOCIOLINGÜISTA PIONER I MILITANT

Segurament, la gran originalitat del Badia sociolingüista la constitueixen els trets de pioner en aquest camp, de tractadista obstinat i d'activista insubornable. La condició de pioner de la sociolingüística catalana no li ha estat qüestionada per ningú, i consti que el tal mèrit no s'ha d'imputar únicament a la seva obra grandiosa d'anàlisi sociomètrica de la llengua dels barcelonins. Pel que fa referència a la seva producció sociolingüística, comptem amb la bibliografia copiosa que ell mateix va inventariar l'any 2005.¹⁶ En tercer lloc, la seva condició d'activista insubornable queda prou manifesta a través de la mostra, presentada a tall d'exemple, d'actuacions dins l'àmbit de la sociolingüística i que adduïm tot seguit. Hi constatem, en general, la seva participació activa en fòrums en els quals es fes visible la sociolingüística catalana: al col·loqui «La linguistique catalane», tingut a Estrasburg l'abril de 1968, hi dissertà sobre «Le catalan aujourd'hui»; a la Universitat Catalana d'Estiu, de Prada, de l'agost de 1973, hi va dictar la conferència «Procés i objectius de la sociolingüística catalana»; participà així mateix al VIII Congrés Mundial de Sociologia de Toronto (agost de 1974) i al Seminari Internacional de Sociolingüística de Perpinyà (juliol de 1977), en el qual pronuncià la conferència «De la lingüística catalana a la sociolingüística catalana». I, per descomptat, no podem passar per alt ací l'activitat incansable i decisiva que el doctor Badia va desplegar en el Congrés de Cultura Catalana (1975-1977). Etcètera. Naturalment, cal constatar que gràcies a ell la Universitat de Barcelona establí, l'any 1976, la disciplina de sociolingüística, un altre esdeveniment pioner. Sens dubte, l'accés del nostre professor al rectorat de la Universitat de Barcelona

14. Així ho ha reconegut en termes nítids el mateix Badia: «crec que el meu amic Vallverdú ho encertava: totes les meves denúncies del tracte injust donat a la llengua catalana, tots els meus esforços per la seva normalització, s'apuntalaven més en uns desigs enormes de fomentar la realització plena de la llengua que en un projecte sistemàtic de sociolingüística» («Sociolingüística homogènia i comportaments idiomàtics varis», p. 44).

15. Antoni M. BADIA I MARGARIT, «Lengua e identidad nacional», *Lletres Asturianes* (Oviedo), núm. 23 (1987), p. 37-46. Conferència reproduïda en versió catalana a *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 7 (1988), p. 12-21.

16. Vegeu «Sociolingüística homogènia i comportaments idiomàtics varis», p. 19-25, 29-31 i 46-47.

(1978-1986) devia ser la causa que durant aquest període mitigués el seu activisme en aquest camp. En qualsevol cas, en el capítol de la militància en la sociolingüística mereixen una consideració a banda els tres elements següents: la fundació del Grup Català de Sociolingüística, la creació de *Treballs de Sociolingüística Catalana* i la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*.

El Grup Català de Sociolingüística (l'actual Societat Catalana de Sociolingüística, filial de l'Institut d'Estudis Catalans des de 2008) va ser una entitat pionera a Europa en la recerca sociolingüística. Creat per iniciativa de Lluís V. Aracil, en la seua fundació fou decisiva la intervenció, entre d'altres membres, del professor Badia i Margarit, el qual exercí el càrrec de president durant el primer període de la institució. Algú va arribar a assegurar que el Grup s'aguantava gràcies a Badia, que n'era el pare passiu. L'entitat va manifestar-se en públic per primera vegada l'estiu de 1973, dins la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada, i es va constituir el 1974, arran del VIII Congrés Mundial de Sociologia de Toronto. L'any 1977 va iniciar la publicació del seu anuari *Treballs de Sociolingüística Catalana*.

Finalment, les activitats de recerca sobre la varietat estàndard del català, que duu a terme la SF d'ençà de l'any 1986, es deuen també al projecte inicial de Badia i a l'estímul amb què el va mantenir. Sens dubte, en l'ocasió present resulta oportú de situar el paper central que hi va tenir l'enyorat professor. A fi de contextualitzar-lo serà bo de parar esment en un parell de fets. En primer lloc, la incorporació a la SF, l'any 1985, de quatre membres procedents de fora del Principat va representar per a la Secció, a més d'un increment de membres notori,¹⁷ una certa obertura als altres territoris, per part de la Secció, alhora que aquesta esdevenia més permeable a la nova problemàtica derivada del registre lingüístic adequat que aleshores plantejaven els *media* i el sistema educatiu. Com a segon element remarcable recordem que, l'any 1986, els departaments de català de les universitats d'Alacant, València, Lleida, Perpinyà i les Illes Balears van adreçar-se a la SF tot sol·licitant-li la col·laboració amb l'objectiu que a la Televisió de Catalunya es fes «sentir la multiforme llengua comuna». Fet i fet, la qüestió de l'estàndard ascendia aleshores al primer pla de les preocupacions públiques i generava diverses iniciatives sobretot en els àmbits de l'ensenyament, de la indústria editorial i de l'audiovisual. D'altra banda, aquest mateix any 1968 Badia acabava la seva etapa de rector i es reincorporava de ple a l'activitat de la SF, la qual elaborava aleshores «un document de treball sobre el pes i la importància de l'«oralitat» en la llengua dels nostres dies»¹⁸ i a finals d'any constituïa la comissió de l'estàndard, naturalment

17. Tinguem en compte que els membres de la SF eren set, a més de l'emèrit J. V. Foix, que aleshores no assistia a les reunions.

18. Antoni M. BADIA I MARGARIT, «Els treballs de la Secció Filològica (Institut d'Estudis Catalans)», a *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans; Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, p. 12.

presidida pel doctor Badia i integrada per ell més Joan Bastardas, Antoni Ferrando, Joan Miralles i Vicent Pitarch, als quals s'unirien, el 1988, Jordi Carbonell, Joan Veny i Joaquim Rafel.¹⁹ Dins la comissió primitiva —que alternà l'escenari de les reunions entre la Portaferriça, al domicili del doctor Badia, i el monestir de Montserrat— els treballs foren distribuïts entre Badia, que s'encarregà del lèxic; Ferrando, de la fonètica, i Miralles i Pitarch, de la sintaxi. Al cap de dos anys, els materials elaborats foren objecte d'un informe, que presentà, el 14 de maig de 1988, el president de la comissió al Ple de la Secció, sota el títol «Sobre la llengua estàndard en els mitjans de comunicació». Finalment, el 15 de juny de 1990 la SF va acordar l'aprovació definitiva de l'estàndard fonètic²⁰ i dos anys més tard fou publicada la morfologia estàndard.²¹ No cal dir que en el procés d'anàlisi i de proposta de l'estàndard fou clau la presència del doctor Badia a la presidència de la SF, des de 1989 fins a 1995. Per motius diversos, l'elaboració del lèxic i la sintaxi estàndards s'ha endarrerit més que no es preveia, per bé que sortosament tant el lèxic com la sintaxi són a punt d'ésser enllestits i aprovats de manera definitiva.

I encara m'agradaria de fer constar ací, com a exponent i complement de la mentalitat amb què Badia i Margarit percebia l'estàndard, la institucionalització de les jornades de la SF fora de Barcelona, una altra de les seves iniciatives memorables, que fou iniciada l'any 1990 a Eivissa i Formentera²² i que arriba als nostres dies amb una dinàmica engrescadora, tal com ha quedat palès a les jornades d'enguany tingudes a Ceret (Vallespir). Ben mirat, Badia era un lingüista que, tal com Fuster afirmava respecte de Pompeu Fabra, «ha tingut un concepte nacional de l'idioma», obert al conjunt de la catalanitat, un tret que segurament també és part integrant de la seva condició de sociolingüista.

5. PER CLOURE I CONCLOURE

El professor Badia i Margarit fou un eminent lingüista, expert en gramàtica històrica, una autoritat de prestigi reconegut dins la romanística, tal com testimo-

19. Actes de les reunions de la Secció Filològica: sessions de 14 de maig de 1988, 22 de setembre de 1988, 21 de desembre de 1989, 19 de gener de 1990 i 15 de juny de 1990. Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans.

20. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I, Fonètica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1990.

21. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II, Morfologia*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992.

22. Val a dir que la SF comptava, en aquest aspecte, amb els precedents de les jornades tingudes a Palma, Perpinyà i València, dutes a terme, però, sense una planificació prèvia ni cap programa preconcebut.

nien les distincions de què fou objecte²³ per part del món acadèmic d'Europa sobretot i també als Estats Units d'Amèrica. De tarannà inquiet i obert a les innovacions, es mantingué receptiu als nous corrents que apareixien en el camp de la lingüística. En aquest sentit, l'any 1962 inaugurava en la seva trajectòria intel·lectual nous camps de recerca en la sociolingüística de la variació i en la sociologia del llenguatge, tal com va remarcar oportunament el professor Brauli Montoya.²⁴ Notem que el mateix any 1962 Badia publicava la *Gramàtica catalana*, que afegia al seu component normatiu —en el qual propugna una certa dosi de permissivitat enfront de l'immobilisme— una oferta innovadora en el seu plantejament «descriptiu» i «pràctic», això és, un intent d'aproximació a la llengua viva. Tot plegat constituïa un precedent suggeridor de la seva definitiva gramàtica de l'any 1994, certament renovadora.²⁵

En tot cas, per bé que en l'àmbit de la sociolingüística es va moure més en clau intervencionista o militant que no teòrica, tampoc no podem menystenir que hi va aportar reflexions teòriques interessants sobretot al voltant de les nocions de bilingüisme, conflicte lingüístic, diglòssia, contacte de llengües i planificació lingüística, entre d'altres. Al capdavant, la seva originalitat en aquest camp rau en la seva condició de pioner dins la sociolingüística catalana i en el seguit d'entitats, eines i recursos que va propiciar o va crear personalment. En concret, l'actuació de Badia al si de la SF es va distingir pel to refractari a l'immobilisme amb què intervenia no solament en els debats a l'entorn de l'estàndard sinó també, en general, en les tasques habituals de la Secció. Definitivament, la condició de sociolingüista, que fou definidora de la personalitat de Badia, va lligada a la seva concepció nacional de la llengua catalana.

VICENT PITARCH
Secció Filològica

23. Recordem, a tall de mostra, que va presidir la Société de Linguistique Romane, l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, el II Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes tingut a Amsterdam, la North American Catalan Society, el Deutsch-Katalanische Gesellschaft i el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana; així mateix, va ser investit doctor *honoris causa* per diverses universitats d'Europa i pel Knox College de Galesburg, Illinois, als Estats Units d'Amèrica.

24. «Presentació», a *Cap a on va la sociolingüística?*, p. 79.

25. Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Gramàtica de la llengua catalana: Descriptiva, normativa, diacrònica, diastràtica*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1994.

El vessant fònic de la llengua

En la copiosa i variada producció científica del professor Badia ocupen una posició no menyspreable les publicacions dedicades a diversos aspectes de la fonètica i de la fonologia de la llengua catalana.

Tot i que la major part dels seus treballs sobre aquests temes corresponen a les dècades dels anys seixanta i setanta, faré esment d'un primeríssim interès pels mètodes de la fonètica experimental, que més endavant no continuà cultivant. En efecte, un primer testimoni d'aquesta dedicació és el llibre *Estudios de fonética y fonología catalanas*, fruit de les investigacions dutes a terme a la Universitat de Coïmbra l'any 1945 en col·laboració amb el professor Armando de Lacerda i publicat el 1948 pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas (161 p.); en aquest estudi els autors s'ocupen bàsicament de l'anàlisi experimental del vocalisme utilitzant el mètode d'anàlisi cromogràfica de l'ona sonora, que permetia d'obtenir dades objectives sobre la duració i sobre l'entonació.

Potser cal que recordem encara que l'interès que durant uns anys va sentir el professor Badia pels aspectes experimentals de la fonètica, si bé no ha donat lloc a altres publicacions directes, ha deixat una sèrie de materials inèdits que han estat aprofitats només en una petita part per altres investigadors. Entre aquests materials hi ha una col·lecció de palatogrames que el doctor Badia va realitzar al Laboratori de Fonètica Experimental de la Universitat de Zuric l'any 1950 i que, després d'haver estat utilitzats per Ramon Cerdà en l'elaboració de la seva tesi doctoral sobre el timbre vocàlic en català,¹ han estat publicats molt més tard a la revista *Estudios de Fonética Experimental* de la Universitat de Barcelona.² Cal dir que la

1. *El timbre vocálico en catalán*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1972.

2. «Palatogrames de la llengua catalana segons la pronúncia del professor Antoni M. Badia i Margarit», *Estudios de Fonética Experimental* (Barcelona), II (1986), p. 9-90.

palatografia és un aspecte de la fonètica experimental del català que, des de l'atenció que hi dedicà Pere Barnils els primers anys del segle xx fins a les recents investigacions de Daniel Recasens utilitzant els sofisticats mètodes de la palatografia electrònica, no havia tingut altre conreu que aquest treball de Badia realitzat fa més de mig segle.

L'interès, o potser podríem dir millor la curiositat, del professor Badia pels mètodes de la fonètica experimental va fer, encara, que l'any 1964, gràcies a la seva amistat amb el professor Georges Straka, aleshores director del Laboratori de Fonètica de la Universitat d'Estrasburg, es llancés a l'aventura d'enregistrar una sèrie de films radiològics corresponents a l'emissió de cent seixanta frases que recullen els diferents sons catalans en diferents posicions. Aquests films van acompanyats d'uns altres que mostren el moviment dels llavis i d'una col·lecció d'electroquimogrames. Aquests films radiològics són una de les bases fonamentals de la tesi doctoral del professor Ramon Cerdà que acabo d'esmentar i han estat també utilitzats pel fonetista castellà Antonio Quilis en el seu treball sobre la naturalesa fonètica dels contactes *st* i *sd* en castellà i en català.³

Badia, però, no explotà aquests materials ni continuà treballant en el camp experimental de la fonètica. Ell mateix comentà en més d'una ocasió la seva pèrdua d'interès per aquests mètodes. Vegem, per exemple, el que diu en els breus mots introductoris a la publicació tardana dels seus palatogrames per iniciativa de la revista esmentada: «Aviat els meus interessos científics seguiren nous rumbos, de manera que els projectes de fonètica experimental ja no esdevindrien realitat. Si més no, no ho esdevindrien per mi mateix. En l'actualitat, emperò, tenim lingüistes a la nostra Universitat que, a Barcelona i a Lleida, duen a terme, d'acord amb els mètodes recents, diverses feines en el camp de la fonètica experimental que jo mateix havia pensat d'acomplir. La cosa més important és que, entre nosaltres, aquesta disciplina avui és viva i solvent (i ho afirmo amb la independència de qui s'ho mira de fora estant). I això és el que més interessa: que s'hi faci bona feina. Mentrestant ací quedaran aquells palatogrames de 1950. Seran testimoni d'una època de la fonètica experimental» (p. 12-13).

Abans de referir-me als articles específics que Badia dedicà a diversos aspectes de la fonètica i de la fonologia del català, hem d'esmentar un treball de conjunt molt primerenc: el capítol titulat «Els sons del català» de la seva *Gramàtica històrica catalana*, publicada l'any 1951. Es tracta d'una exposició minuciosa dels sons de la llengua catalana amb els seus principals matisos, tant des del punt de vista de les característiques condicionades pels contactes amb altres sons de la cadena parlada, com des de la perspectiva de les variacions que podem observar si tenim en comp-

3. A. QUILIS, «Sobre los alófonos dentales de /s/», *Revista de Filología Española*, XLIX (1966) [1968], p. 335-343.

te la diversitat dialectal; aquest capítol acaba amb la transcripció fonètica d'un text de Joan Maragall. Les dues gramàtiques publicades posteriorment (la de 1962 i la de 1994) contenen també uns capítols generals sobre els sons del català, més centrats, però, en aquests casos, en la relació entre la pronúncia i la grafia.

L'aportació fonamental de Badia pel que fa a l'aspecte fònic de la llengua té lloc, però, com he dit, al llarg dels anys seixanta i setanta; en aquest període publica una quinzena de treballs tant de caràcter descriptiu com interpretatiu. Fins en aquest moment la seva activitat investigadora s'havia produït bàsicament dins el mètode historicista, però les nombroses sortides a l'estranger, sigui amb motiu de l'assistència a congressos o en els períodes de docència en universitats d'Europa i d'Amèrica, el posaren en contacte amb els corrents lingüístics imperants i li feren sentir la necessitat d'aplicar les noves teories a la llengua catalana; això era, segons ell mateix confessà, un «veritable imperatiu de consciència» i «un deure patriòtic». Aquest nou període s'inicia amb dos articles que són testimoni de la seva presa de contacte amb els mètodes de la fonologia estructural. El primer és el llarg treball publicat l'any 1965,⁴ en què, després d'establir d'acord amb els cànons més estrictes del funcionalisme estructural tot un seguit de parells mínims com a testimonis del valor diferencial de les consonants del català, entra en una detallada discussió sobre la naturalesa fonològica d'aquests sons. Aquí trobem els primers desacords entre algunes de les opinions expressades per Badia i les que havia emès dotze anys abans el prestigiós investigador castellà d'ascendència catalana Emilio Alarcos Llorach.⁵ En efecte, el tractament que dóna Badia als sons africats apicoalveolar sonor i prepalatals sord i sonor no coincideix amb el d'aquell investigador, així com tampoc la condició fonològica atorgada als sons asil·làbics *j* i *w*, que per a Badia són, en certes condicions, fonemes independents de les vocals sil·làbiques corresponents.

El segon dels treballs, publicat un any després del primer,⁶ és un detallat estudi dedicat a establir la caracterització fonològica de la vocal neutra del català central. Per a Badia, a diferència també de l'opinió expressada per Alarcos en l'article clàssic a què he fet referència, aquesta vocal té un estatus fonològic independent quan apareix en els monosíl·labs no accentuats.

Amb aquests dos articles s'acompleix una entrada polèmica de l'autor en el terreny de la interpretació fonològica del català, amb unes opinions que, pel que fa a la interpretació de la vocal neutra, ja havia apuntat tímidament a la seva *Gramàti-*

4. «Problemes de la commutació consonàntica en català», *Boletim de Filologia*, XXI (1962-1963) [1965], p. 213-335.

5. «Sistema fonemático del catalán», *Archivum*, III (1953), p. 135-146.

6. «Función significativa y diferencial de la vocal neutra en el catalán de Barcelona», *Revista de Filología Española*, XLVIII (1965) [1966], p. 79-93.

ca històrica catalana⁷ i que han estat causa o ocasió d'una copiosa bibliografia, amb intervenció d'altres investigadors: Andrei Avram i Ramon Cerdà entre d'altres intervingueren en la polèmica aportant noves precisions sobre la qüestió,⁸ i el mateix Alarcos replicà l'any 1973, comentant l'argumentació de Badia i refermant-se en la seva primera opinió.⁹ No comentem ací l'atenció de què ha estat objecte aquest tema des del punt de vista de la gramàtica generativa perquè parteix d'uns plantejaments metodològics diferents i no s'insereix pròpiament en la polèmica entre estructuralistes originada per aquest treball. Les opinions de Badia sobre els sons africats i sobre les vocals asil·làbiques han tingut la virtut d'arrencar sengles articles de la parca ploma del seu oponent Alarcos,¹⁰ el qual comenta detalladament els plantejaments de Badia per acabar refermant-se en les seves pròpies opinions, com havia fet en el cas de la vocal neutra. El tema de la interpretació fonològica dels sons africats ha merescut l'atenció d'altres autors, que han enriquit la bibliografia sobre aquesta qüestió: Sebastià Mariner, en un article publicat poc abans de la seva sobtada mort, a la miscel·lània que l'AILLC dedicà al professor Badia,¹¹ estudià i analitzà amb el detall i la minuciositat que el caracteritzava els arguments a favor i en contra de la interpretació monofonemàtica i de la difonemàtica d'aquestes consonants; encara han tractat d'aquesta qüestió Joan-Ramon Borràs¹² i Montserrat Badia i Cardús.¹³ La mateixa autora publicà posteriorment un llibre en què s'ocupa àmpliament de la interpretació de les vocals asil·làbiques i dels sons africats.¹⁴

Poc després d'haver publicat aquests articles fonamentals, el professor Badia presentà una extensa ponència titulada «Phonétique et phonologie catalanes» al col·loqui sobre el català celebrat l'any 1968 al Centre de Philologie et de Littérature Romanes de la Universitat d'Estrasburg. Aquest treball, que no es publicà fins

7. «En cuanto a la vocal neutra, también se puede considerar probablemente como fonema» (p. 93).

8. Andrei AVRAM, «Sur le statut phonologique de la voyelle neutre en catalan», *Revue Roumaine de Linguistique*, XVIII (1973), p. 399-405. Ramon CERDÀ, «L'estructura vocàlica del català comú modern», *Estudis Romànics*, XII, p. 57-96.

9. «De fonología catalana: la vocal neutra», *Archivum*, XIII (1973), p. 293-297.

10. «De fonología catalana: las semiconsonantes», *Estudis Universitaris Catalans*, XXIII (1979), *Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*, p. 11-20. *Homenaje a Samuel Gili Gaya: In memoriam*, Barcelona, Bibliograf, 1979, col·l. «Vox», p. 41-49.

11. «Retrucs teòrics de la discussió sobre fonologia de tx/x i tj/j», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XIV (1987), *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*, 6, p. 109-132.

12. «A propòsit del valor fonemàtic de /s/ i /ʃ/», a *Estudis en memòria del professor Sanchis Guarner*, I, València, Universitat de València, 1984, p. 47-52.

13. «El problema del caràcter fonològic o no dels sons africats [ts], [dz], [tʃ], [dʒ]», *Llengua & Literatura*, 5 (1992-1993), p. 307-351.

14. *Diftongs i africats, dues qüestions polèmiques de fonologia catalana*, Barcelona, Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

cinc anys després a les actes del col·loqui,¹⁵ consisteix en un estat de la qüestió basat en la bibliografia publicada fins al moment sobre qüestions i problemes de fonètica i de fonologia catalanes —dividit precisament en dues parts: «Descripció dels sons» (fonètica) i «Funció dels sons» (fonologia)—, que recull d'una banda els principals coneixements sobre els sons des del punt de vista descriptiu, i de l'altra la problemàtica de la interpretació fonològica. No cal dir que l'autor hi exposa els seus punts de vista i, pel que fa a la interpretació fonològica, es referma en les opinions exposades en els articles que acabo d'esmentar.

Salvat dos articles que tracten de fonètica històrica,¹⁶ la resta de treballs que Badia dedicà a l'aspecte fònic de la llengua tenen un denominador comú: la preocupació per aportar dades encaminades a una descripció de la llengua partint de la realitat de la parla. Badia fa, en la major part de casos, aportacions procedents de l'observació personal i, en d'altres, intenta deduir els criteris de pronunciació que alguns poetes han tingut en compte com a base de les seves composicions. Hi ha dos temes dominants que Badia tracta en diversos articles: un d'aquests temes, al qual va dedicar cinc títols,¹⁷ és la problemàtica de les vocals *e* oberta i *e* tancada i *o* oberta i *o* tancada, amb les vacil·lacions que es produeixen entre la varietat oberta i la tancada en ambdós casos, cosa que li permet parlar de crisi de les oposicions *ε/e*, *ɔ/o*, especialment en el parlar de Barcelona; l'altre tema, al qual dedica dos articles,¹⁸ tracta de la sonorització de *s* sorda que es produeix en el cas de certs mots, especialment en alguns castellanismes; en un altre article tracta de l'extensió d'aquest fenomen de sonorització a les fricatives prepalatals.¹⁹

15. *La linguistique catalane*, París, Klincksieck, 1973, p. 115-179.

16. «L'Atlas Lingüístic de Catalunya i el problema de la sibilant sonora -s- (fon z) procedent del llatí -D- (i de -C^s-, -TY-), *Revista Valenciana de Filologia*, II, 1 (1952), p. 7-32, i «L'articulació de la C' en català primitiu i la seva acció en el procés CE>CI (Complement a una llei fonètica observada fa poc temps)», *Estudis Romànics*, VII (1959-1960) [1964], p. 1-9.

17. «Predominio de las vocales abiertas /ε/ y /ɔ/ en el catalán de Barcelona», *Revista de Filología Española*, XLIX (1966) [1968], p. 315-320; «Algunes mostres de les igualacions *e = ε* i *o = ɔ* en el català parlat a Barcelona», a *Philologische Studien für Joseph M. Piel*, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1969, p. 24-29; «Rimas vocálicas anómalas en el cancionero popular catalán», *Cuadernos Hispanoamericanos*, LXXX (1969), *Homenaje a D. Ramón Menéndez Pidal*, p. 275-282; «Les oppositions phonologiques *e/ε* et *o/ɔ* dans les rimes des poètes modernes», a *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Linguistică și Filologie Romanică*, I, Bucarest, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 341-374, i «Les vocals tòniques *ε* i *o* en el català de Barcelona. Assaig d'anàlisi fonològica de la situació actual», *Estudis Romànics*, XII (1963-1968) [1970], p. 119-172.

18. «L'alternance sourde / sonore dans les réalisations de /s/ en catalan», a *Phonétique et linguistique romanes: Mélanges offerts à M. Georges Straka*, I, Lió, Estrasbourg, Secrétariat de la Société de Linguistique Romane, 1970, p. 32-42, i «L'alternança "sorda/sonora" en els castellanismes del català vulgar amb consonant sorda originària», *Romànica* (La Plata), 6 (1973), *Estudios dedicados a Demetrio Gazdaru*, II, p. 7-12.

19. «De nouveau sur la sonorisation spontanée des consonnes sourdes en catalan: les palatales», *Revue de Linguistique Romane*, XXXVIII (1974), *Hommage à Mgr. Pierre Gardette*, p. 20-25.

Tot i que en els treballs esmentats tracta ocasionalment qüestions de prosòdia, Badia dedica uns articles específics a aquest aspecte de la llengua. Així s'ocupa de fenòmens com la pronunciació de les combinacions de vocals que tenen *i* com a primer element, a partir de les solucions adoptades per Josep Carner en la seva poesia,²⁰ o les vacil·lacions, novament, entre *e* oberta i *e* tancada, la pronunciació de la *r* final i el tractament de certs grups consonàntics, a partir de l'anàlisi de les rimes de Carles Riba.²¹ Aquest conjunt de centres d'interès és completat per un treball sobre allò que Badia anomena «correlació accentual», que defineix com «el contrast entre dos mots o dues formes gramaticals que hom distingeix per la col·locació de l'accent, adés damunt una síl·laba, adés damunt una altra, col·locació que esdevé, doncs, distintiva, i, per tant, funcional».²²

La major part dels treballs que he reportat foren publicats en revistes o en miscel·lànies d'homenatge que, en molts casos, no són de fàcil accés, però l'any 1988 foren reunits i editats per les Publicacions de la Universitat de Barcelona en un volum titulat *Sons i fonemes de la llengua catalana*, i així restaren més fàcilment a disposició dels estudiosos.

En un informe d'aquesta naturalesa, fortament condicionat pel temps que hi podem dedicar, no he pogut entrar en un comentari detallat de la vasta i variada producció del professor Badia referida al vessant fònic de la llengua, però sí que em permetré destacar, per acabar, la seva actitud mancada de prejudicis normativistes. Vegem només a tall d'il·lustració el comentari que fa quan tracta de la pronunciació amb *e* tancada en posició final en mots com *fase*, *base*, *prole* (per citar els seus mateixos exemples); tot i defensar la pronúncia com a vocal neutra en allò que anomena «una bona prosòdia catalana», Badia afegeix: «però, en realitat, no em sorprendria si un dia algú en donava una explicació d'ordre fonètic interior, pròpia del sistema» (*Phonétique et phonologie catalanes*, p. 121); malgrat tot, creu que «una bona prosòdia catalana ha d'intentar corregir la pronúncia [-e] en aquests mots (*base*, etc.) a favor de la [-ə] que correspon a aquesta posició» (ibídem); vint anys abans, a la seva *Gramática històrica catalana*, ja s'havia mostrat permissiu en aquest mateix punt: «este defecto es muy general en voces cultas como *higiene* izi'ɛne en vez de izi'ɛnə, *prole* 'pɾɔle en vez de 'pɾɔlə, etc., aunque estos casos no suelen ser considerados incorrectos, precisamente por el carácter culto de las palabras en que aparecen» (p. 66). Aquesta actitud contrasta amb la d'altres autors estrictament intransigents en aquest punt.

20. «Els diftongs amb “i” en català: la situació dins el *Bestiari* de Josep Carner», a *Estudios ofrecidos a Emilio Alarcos Llorach con motivo de sus xxv años de docencia en la Universidad de Oviedo*, 2, Oviedo, Universidad de Oviedo, 1978, p. 23-43.

21. «Algunes normes de prosòdia catalana, segons les rimes de Carles Riba», a *Festschrift Walther von Wartburg zum 80. Geburtstag*, 1, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1968, p. 593-610.

22. «Els prosodemes del català», *Revista Española de Lingüística*, 2 (1972), p. 17-34.

En altres aspectes de l'anàlisi de la fonètica del català trobem una actitud semblant. Per exemple, en l'article que dedica a la problemàtica de la vocal *i* en combinació amb altres vocals a partir d'una obra de Josep Carner, davant el simple anatemà que els gramàtics normativistes més estrictes han llançat contra certes pronunciacions asil·làbiques d'aquest so, Badia fa consideracions com aquestes:²³

Em proposo, doncs, de conèixer i de fer conèixer una mica millor la dita situació fonètica. En efecte, escoltant persones de nivells culturals ben diferents, llegint i recitant textos poètics, un hom té la impressió que la gramàtica preceptiva potser no ha estat prou justa, en establir les normes prosòdiques corresponents. La causa n'ha estat una de molt justificada, àdhuc molt noble: la defensa contra el castellanisme, el qual, com és sabut, mina sistemàticament l'estructura fonològica del català, fins al punt que bon nombre de solucions genuïnes hi apareixen substituïdes per les castellanitzants paral·leles.

Ara bé, s'esdevé que, molt sovint, l'única raó que permet de creure que un tret determinat sigui fruit de la influència del castellà és que la solució més habitual del català d'avui és la que coincideix amb la castellana corresponent. [...]

Sense negar que les coses moltes vegades no siguin així, jo voldria fer constar que això no ens ha de fer concloure que «sempre són així», i que la gramàtica preceptiva, en adoptar la dita actitud, simplifica, no sense una certa lleugeresa, una matèria molt més delicada i molt més complexa que hom no pensa. [...] La conseqüència de l'actitud de la gramàtica catalana respecte a la pronunciació de la *i* en contacte amb una altra vocal és l'estancament del tema. Si no és a l'alt nivell de la recerca lingüística, totes les portes són closes: qui aspirarà a posar el problema (des de qualsevol dels seus angles d'incidència: fonètic, prosòdic, gramatical, ortogràfic), s'exposa a ésser titllat d'inoportú, de pertorbador, àdhuc de poc patriota.

És difícil de trobar el punt dolç d'equilibri entre les exigències de la descripció lingüística i els dictats sovint inflexibles de la gramàtica prescriptiva tradicional (en aquest cas de l'ortografia). No sé si Badia troba realment aquest equilibri, però el que és segur és que el cerca i això és ja un gran mèrit en treballs d'aquest tipus, en els quals podria haver adoptat un capteniment dogmàtic.

JOAQUIM RAFEL
Secció Filològica

23. «Els diftongs amb “i” en català: la situació dins el *Bestiari* de Josep Carner», a *Estudios ofrecidos a Emilio Alarcos Llorach*, vol. 2, Oviedo, Universidad de Oviedo, 1978, p. 23-43, vegeu p. 24-26.

Antoni M. Badia i Margarit, romanista

He parlat sobre Badia en diverses ocasions, sempre amb plaer, perquè ha estat el meu mestre, el meu amic, el meu conseller. És bo que l'IEC faci memòria d'un personatge com ell, que va exercir un paper tan decisiu en el si d'aquesta institució. Avui, la Comissió de l'Homenatge m'ha encarregat de parlar de Badia i la romanística. És indubtable que el tema té interferències amb altres aspectes de la seva obra, aquí tractats, especialment el de la seva projecció internacional. Els lectors sabran excusar possibles reiteracions.

Un romanista és el que fa l'«estudi científic de les llengües i literatures romàniques» (DIEC); o, simplement, és un «especialista en les llengües romàniques» (Larousse); l'ús del plural fa deduir que l'estudi versa sobre més d'una llengua, sovint amb afany comparatiu. En aquesta línia és indubtable que Badia ha de ser considerat un romanista cabal. Recordem, d'entrada, que ell s'ha ocupat de precisar conceptes com el de *Romania*, *romanitat* i *romanística*: pel que fa a *Romania*, 'conjunt de terres on és parlada una llengua derivada del llatí', ens ha recordat la *Romania submersa*, terme utilitzat des del 1986 per a designar la part que ha estat substituïda per altres llengües, i la *Romania nova*, que comprèn l'expansió de les llengües romàniques fora d'Europa; la *romanitat* o 'conjunt de les terres que avui pertanyen als països on es parlen llengües derivades del llatí', definició a la qual Badia afegeix *i de persones*, fent ressaltar que el terme es refereix tant als nascuts en països romànics com als nascuts fora del seu marc geogràfic, caracteritzats per «una manera de ser que capta las afinidades y fragua una conciencia de grupo» i on brilla la dimensió humana; d'altra banda, la *romanística* no és només la ciència que estudia les llengües romàniques sinó que, segons Badia, implica una «visió del món», una «actitud de comprensió de la realitat panromànica en llengua, en mentalitat i en cultura».

Però seguim una mica la biografia del nostre homenatjat en relació amb la romanística. Acabada la carrera, als vint-i-tres anys, esdevé professor de lingüística

romànica i mestre i director d'estudis de llengües romàniques a Filosofia i Lletres; després de completar la seva formació als Estudis Universitaris Catalans, amb Aramon, Rubió i Balaguer i Ferran Soldevila —necessària després d'una carrera cursada amb professors mediocres—, adquireix coneixements d'àrab, bàsic per a l'estudi històric de les llengües i els dialectes de la Romània occidental meridional, i també segueix classes de grec amb Jaume Berenguer (recordem el paper d'aquesta llengua en la formació de mots cultes d'àmbit romànic i com, a través del genovès, molts de mots nàutics han arribat a les llengües neollatines, entre les quals el català); aprèn també alemany, conscient de la importància d'aquesta llengua per al coneixement d'una bibliografia bàsica sobre les llengües neollatines; però, en el desenvolupament de la seva vocació romànica serà decisiva, com veurem, la seva relació científica i humana amb els grans romanistes de l'època.

Autor d'una obra múltiple i copiosa, que depassa els 550 títols, fascinat per l'estudi del català, endarrerit aleshores en molts aspectes, és evident que aquesta llengua, la seva llengua, s'emporta la tallada del lleó; recordo, de les seves classes de gramàtica històrica espanyola, de la qual va ser catedràtic fins al 1977, les sovintejades evasions cap al català, per poca ocasió que tingués, que tant ell com els alumnes sentíem com una alenada d'aire fresc; amb raó entenia que el català era «una llengua clau en la zona sud-occidental de la Romània». Però també és evident que, per raons sobretot de la càtedra de la qual era titular, el tractament científic de temes de castellà era freqüent (la diftongació en espanyol [1962]; el valor concessiu del castellà d'Amèrica *ojalà* 'aunque' [1954]; l'omissió del subjecte en espanyol [1988]; el gerundi de posterioritat [1964]; «Pronunciación española. Cursos de entonación, discos i cassets», 1965). Tanmateix, no es pot ometre el fet que la *Gramática catalana* (1962), com que anava adreçada a lectors castellans, contenia constants referències al castellà. Aquesta dèria comparativa català-castellà brilla de bona hora, com en la *Fisiognómica comparada de las lenguas catalana y castellana* (1955), dèria que sovint estén a les llengües de la península Ibèrica («FERIRE en ibéroroman» [1955], *Los complementos pronominalo-adverbiales derivados de IBI e INDE en la Península Ibérica* [1947], la seva tesi doctoral; «L'extension du toponyme pré-romain NAVA dans la Péninsule Ibérique» [1951]), i també a les altres llengües romàniques («El subjuntivo de subordinación en las lenguas románicas y especialmente en iberorrománico» [1953]; «El catalán y las lenguas románicas que significan 'subir'» [1958]). Ja en un llibre de memòries, inèdit, intítulat *Romania amica*, escrit els darrers anys de la seva vida, en un apartat del capítol I, «Essència de la romanística», reprèn el tema que havia tractat en la *Gramática histórica catalana* (1951) teixint una història de la situació del català respecte de les llengües iberoromàniques i gal·loromàniques, amb una revisió de les opinions d'il·lustres romanistes (Diez, Saroïhandy, Meyer-Lübke, Schädel, Menéndez Pidal) que acaba amb el reconeixement del caràcter independent del català defensat en els darrers

escrits de Diez (1856) i de Meyer-Lübke (1925). Parlava allà del català com a llengua pont, fent-se ressò, amb nova imatge, del «trait d'union entre l'ibèroroman et le galloroman» proposat per Fouché (1929); l'atribució de llengua pont al català tindrà un gran ressò en la bibliografia romànica.

Cal no oblidar que la primera sortida extracatalana va ser sobre l'aragonès; ens hem de situar als primers anys de la postguerra, quan acostar-se al català, encara que fos amb ànim científic, era tabú. I és així com Badia va iniciar-se en l'enquesta dialectal a Aragó, on va recollir preciosos materials que van ser l'origen de treballs rellevants com *Contribución al aragonés moderno* (1948), *Morfología dialectal aragonesa* (1947), la monografia sobre la vall de Bielsa (1950), noms de plantes en aragonès (1954) i, en diacronia, l'estudi sobre la llengua de Fernández de Heredia (1944) i sobre sintaxi medieval aragonesa (1963); es tracta de valuosos estudis de joventut que un editor de Saragossa, conscient del seu valor, recollirà pròximament en dos volums.

La comparació s'ha estès a altres llengües, com en l'estudi «La llengua catalana dins la Romània» (1964), primer capítol d'un llibre de gran difusió, *Llengua i cultura als Països Catalans*, o en altres treballs relacionats amb el gascó (1956), l'occità (1991) o llengües no romàniques com és ara el basc (1985, dos treballs), l'anglès, arran dels anglicismes de Menorca (1953), o l'àrab, en qüestions de toponímia (1982). També els temes onomàstics extracatalans han atret la seva atenció, com l'article sobre l'origen del topònim *Lyon* (1966) o sobre noms de lloc brasilers (1959). Badia tampoc no ha estat aliè al contacte de llengües, com el castellà usat pels catalans (1981) i especialment la introducció de llengües altres que el català en autors com Jaume I, Desclot o Ramon Muntaner. No puc deixar d'esmentar les consideracions que fa sobre el retoromànic: comenta la generosa protecció que fa l'administració suïssa a favor d'aquesta llengua a través dels mitjans de comunicació, fullets divulgatius, etc., la qual cosa contrastava amb un fet singular: en un simposi celebrat a Friburg sobre la situació del romanx, totes les comunicacions es van fer en alemany i en francès, però cap en retoromànic, una situació que no s'entendria en el cas del català.

Les recensions sobre llibres en les quals Badia s'ocupa dels problemes de les llengües i els dialectes romànics són nombroses; n'han aparegut sobre llatí vulgar, aragonès, portuguès, lleonès, extremeny, espanyol d'Amèrica, francès de Tolosa, francoprovençal, asturià, romanès, picard, mossàrab; també sobre eusquera. Encara cal esmentar la revisió que va fer de dues obres brillants dins el concert romànic: *Économie des changements phonétiques* (1955), d'André Martinet, i *Einführung in Problematik und Methodik der Sprachwissenschaft* (1943), de Walther von Wartburg, una ressenya anterior a la traducció comentada feta per Dámaso Alonso (1951). També va publicar necrològiques sobre grans personalitats de la romanística: Dauzat, Jud, Amado Alonso, Entwistle, Menéndez Pidal, Manuel Alvar.

Un cop catedràtic de la Universitat de Barcelona, conscient de la seva incom-

pleta formació com a romanista, malgrat els ensenyaments que havia rebut als Estudis Universitaris Catalans, una universitat paral·lela a l'oficial, es va esforçar per relacionar-se amb els col·legues estrangers assistint a congressos, donant conferències, impartint cursets, intercanviant separates, etc. Així, interessat pel camp de la fonètica experimental, va treballar a la Universitat de Coimbra amb el professor Lacerda, que havia inventat el cromògraf; després va passar cinc mesos a Zuric treballant amb els professors Brummer i Dieth —del qual publicaria la recensió del llibre *Vademekum der Phonetik*—, i a Estrasburg enregistrraria uns films radiològics de cent seixanta frases curtes que més tard estudiaria Ramon Cerdà; el director d'aquell centre, Georges Straka, convidaria Badia a muntar un cicle de conferències sobre la lingüística catalana, amb assistència de lingüistes estrangers i nacionals. A Zuric i altres ciutats suïsses faria una gran amistat amb Jud, Jaberg, Wartburg, Steiger, Hilty, Hubschmid. A Badia li agradava parlar, amb el seu amic Gardette, de la «família romànica»; en el seu darrer escrit, que he esmentat, frueix recordant la que ell anomena la «ruta de la Romanística», amb parades on es troba amb sengles amics romanistes: de la Rètia Romana, amb Schorta, fins a París, amb Dauzat, passant per la Suisse Romande, amb Jud; el Delfinat, amb Duraffour; el Forez, amb Gardette, i Borgonya, amb Lorient.

Fruit d'aquestes relacions i de la familiarització amb la copiosa bibliografia generada pels romanistes, Badia sintetitzarà l'origen i evolució de la lingüística romànica en dues fases: una primera, de desplegament, marcada per una generació que va del 1825 al 1875, des d'Ascoli fins a Vossler, i una altra, de maduresa, entre el 1875 i el 1900, on brilla una constel·lació de grans personalitats de la romanística, des de Mario Roques fins a Amado Alonso. I Badia insistirà en una mena d'obsessió: malgrat les discussions, a voltes acalorades, sobre temes tan diversos com la regularitat de les lleis fonètiques, les fronteres dialectals, el gal·loromanisme o iberoromanisme del català o la partió del català en occidental i oriental, a desgrat d'aquestes controvèrsies, el respecte i la calidesa humana entre els romanistes mai no ha perdut el seu vigor, «els romanistes se senten cohesionats per un estil de vida científic i humà que els singularitza en el món de la cultura»; aquest sentiment queda reflectit en el títol significatiu d'un dels seus treballs, *Ciència i humanitat en el món dels romanistes* (1995).

El que marca l'inici d'una trajectòria brillant dins l'àmbit de la romanística és l'assistència al Congrés de Toponímia i Antroponímia de Brussel·les (1949) amb una comunicació sobre botànica i lingüística. Comencen les primeres relacions amb membres de la Société de Linguistique Romane, de la qual arribaria a ser vicepresident (1965-1968) i després president (1968-1971), i participa amb aquest càrrec als congressos de Bucarest (1960) i Quebec (1971). En aquesta Société va exercir un paper activíssim, reformant els estatuts, redactant-ne un esborrany i fent viatges a Lieja, Estrasburg i Lió per tal de consensuar-ne la redacció definitiva.

D'aquestes relacions amb els romanistes i amb la Société de Linguistique Romane va sorgir la idea del VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona el 1953, que va significar una obertura científica del català cap a fora, una internacionalització de la nostra llengua, amb una temàtica de perfil romànic, «El domini lingüístic català en relació amb les llengües iberoromàniques i gal·loromàniques», i la presentació, cosa insòlita aleshores, després de dures negociacions amb el Ministeri de Madrid, de comunicacions en català, amb debat ulterior. La presència de nombrosos romanistes de tot el món va donar prestigi a l'esdeveniment i va obrir les portes al futur del català.

Ampliació d'aquesta projecció internacional va ser la fundació de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Cambridge, 1973), que aglutinaria els estudiosos nacionals i estrangers entorn de la nostra llengua. D'aquesta es derivarien les associacions de catalanistes dels Estats Units, de França, d'Itàlia i d'Alemanya, que van organitzant col·loquis periòdicament. No hem d'oblidar l'activa participació de Badia en el funcionament del PatRom, *Patronymica Romànica*, un diccionari d'antropònims de tota la Romània. També va contribuir a la fundació del Centre d'Études Catalanes de París.

Cap als anys seixanta, incòmode amb el règim franquista, va iniciar una sèrie d'estades a l'estranger, com a professor visitant, impartint cursos sobre català i castellà: Heidelberg, Munic, Washington, Madison. Especialment als Estats Units, va entrar en contacte amb nous mètodes, com l'estructuralisme, que aplicaria tant al castellà com al català (recordem el títol «Estructura del español» d'un curs impartit a Georgetown), i, sobretot, la sociolingüística: el va impactar principalment el llibre de Weinreich, *Languages in contact*; un cop a Barcelona, imbuït de coneixements renovadors, prepararia una enquesta sobre la *Llengua dels barcelonins* (1969), que va causar un especial ressò en el món sociolingüístic.

Badia, membre adjunt de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (1968), de la qual esdevingué després membre numerari (1977) i, posteriorment, president (1989-1995), va desenvolupar-hi una prodigiosa activitat, endegant una nova edició del *Diccionari*, organitzant visites anuals de la Secció fora de Barcelona i reprenent la publicació de la revista *Estudis Romànics*, de la qual, sota la direcció de Ramon Aramon, havien aparegut vint volums (1947-1987); una revista d'alt nivell científic que el nostre romanista va mantenir en el seu prestigi i que va cobrir d'innovacions.

Badia, professor excel·lent, investigador de primera fila, sempre atent a la relació amb els alumnes, va tenir la satisfacció, al final de la seva vida, de veure com un conjunt de deixebles fundaven l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit i li organitzaven unes jornades anuals, que reunien especialistes del país i de l'estranger, per tal de tractar els temes que ell havia abordat al llarg de la seva trajectòria científica, com la dialectologia, la sociolingüística, el pas del llatí

al català, sense que hi faltés la lingüística romànica (*La lingüística romànica al segle XXI*, 2012).

Què pensava Badia del futur de la lingüística romànica? És indubtable que la lingüística de les llengües particulars s'imposa sobre l'estrictament romànica i que la diacronia perd força davant la sincronia, però ha de ser benvinguda la introducció de nous mètodes de recerca, alguns dels quals ell mateix va aplicar (estructuralisme, sociolingüística, gramàtica generativa, lingüística cognitiva, pragmàtica, contacte de llengües) i que impulsen el progrés de la nostra disciplina.

En suma, conscient Badia que no podia cloure's en l'estudi isolat del català, va obrir portes cap a fora, cap al conjunt de la Romània, es va familiaritzar amb les llengües germanes, les va comparar i contrastar, i, a més, a través de contactes personals amb les grans figures de la romanística, va contribuir a la seva organització corporativa, tot situant el català al nivell internacional que li corresponia. Honor i gratitud al mestre, a l'home, al patriota.

JOAN VENY
Secció Filològica

BIBLIOGRAFIA

Anthropos, núm. 81 (1988): Antoni M. Badia i Margarit. *Amor y pasión por una lengua y una cultura*.

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (s. a.). *Romania amica*. [Manuscrit inèdit]

— «Cuvîntul reprezentantului Societății de Lingvistică Romanica: Antoni M. Badia i Margarit». A: *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*. Vol. I. Bucarest: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 9-14.

— *Ciència i humanitat en el món dels romanistes*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana, 1995.

— «'Romania', 'Romanitas', 'Romanistica'». *Estudis Romànics*, 22 (2000), p. 7-22.

— (coord.). *Diccionari d'antroponímia catalana: Volum de mostra*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

— «Génesis de la Romania y genio de la romanística». A: GARGALLO, José Enrique; BASTARDAS, María Reina (coord.). *Manual de lingüística romànica*. Barcelona: Ariel, 2007, p. 25-43.

— «La meva descoberta de la romanística». A: ASSOCIACIÓ D'AMICS DEL PROFESSOR ANTONI M. BADIA I MARGARIT. *La lingüística romànica al segle XXI*. IV Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 23 d'octubre de 2009). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2012, p. 13-26.

- BADIA, Antonio; STRAKA, Georges (ed.). *La linguistique catalane: Colloque international organisé par le Centre de Philologie et de Littérature Romanes de l'Université de Strasbourg du 23 au 27 avril 1968*. Paris: Klincksieck, 1973.
- DIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana, 2007.
- FOUCHÉ, Pierre. «À propos du livre de M. Meyer-Lübke, 'Das Katalanische'». *Revue Hispanique*, 77 (1929), p. 88-120.
- Larousse = *Dictionnaire du français contemporain*. Paris: Librairie Larousse, 1966.
- PAIROLÍ, Miquel. *Antoni M. Badia i Margarit: La passió i el rigor d'un investigador de la llengua catalana*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca, 1997.
- VENY, Joan. «Atlas Lingüístic del Domini Català». *Anthropos*, núm. 81 (1988): *Antoni M. Badia i Margarit. Amor y pasión por una lengua y una cultura*, p. VII-VIII.
- «Antoni M. Badia Margarit». A: *Ciudadà i filòleg, el Dr. Antoni M. Badia Margarit*. Terrassa: Centre Associat de la UNED, 1999, p. 3-4.
- «El mestratge d'Antoni M. Badia i Margarit». *Revista de Llengües y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca* [Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia], VI (1999), p. 272-278.
- «Per a Antoni M. Badia Margarit». A: MARTÍ CASTELL, Joan (ed.). *Petit homenatge de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans al doctor Antoni M. Badia Margarit amb motiu d'haver estat guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 28 de maig de 2003*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2006, p. 55-57.
- «Antoni M. Badia Margarit» [Necrològica]. *Estudis Romànics*, 38 (2016), p. 584-587.
- VENY, Joan; CABRÉ, M. Teresa; PONS, Lúdia; RAFEL, Joaquim; VIAPLANA, Joaquim. «Pròleg». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. I. Barcelona: Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. v-viii.
- WARTBURG, Walter von. *Problemas y métodos de la lingüística*. Traducció de Dámaso Alonso i Emilio Lorenzo, anotat per a lectors hispànics per Dámaso Alonso. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1951. [2a ed., 1991]

Cloenda

Arribem al final d'aquesta sessió en memòria d'Antoni M. Badia i Margarit, mestre, amic i ciutadà compromès. S'ha posat de manifest a través de la mirada que hem fet en la seva trajectòria professional que, efectivament, el doctor Badia era un tastaolletes, com ell mateix va dir. Potser més que un tastaolletes, jo diria que va ser un «tastaollasses», perquè no eren olletes en realitat el que tastava. És clar, dir-ne un tastaolletes seria menysvalorar la dedicació tan completa, entregada i profunda que va tenir en totes les parcel·les que va conrear i en totes les activitats en què es va comprometre.

La figura polifacètica del doctor Badia ha quedat molt ben explicada en totes les aportacions que comprèn aquesta semblança. A través de l'anàlisi que hem fet de la seva obra i les seves aportacions, hem pogut veure que la constant de la seva dedicació va ser la societat. A Badia li hem d'agrair, en efecte, el que ell de vegades comentava, «que la normalitat d'un país no passa només per les qüestions polítiques sinó també per les qüestions acadèmiques i per la consideració que la llengua d'aquest país és una llengua com les altres llengües de cultura». Badia es va comportar d'aquesta manera. Ha destacat Joan Veny en la seva ponència com el context de la romanística li va servir per a posar el català al mateix nivell que totes les altres grans llengües. Les seves aportacions com a català, la responsabilitat davant l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i la presidència de la Societat de Lingüística Romànica ho posaven de manifest.

Vam tenir un molt bon representant al món, esperem que la seva imatge, el seu exemple, la seva petjada, ens duguin a tots nosaltres a contribuir amb el mateix rigor, eficàcia i voluntat de servei que el doctor Badia va tenir en el moment en què li va tocar exercir la seva activitat com a ciutadà, com a president de diversos organismes, com a professor universitari, com a investigador compromès, com a rector de la Universitat de Barcelona, a la qual agraïm públicament que estigui repre-

sentada avui per Maria Teresa Garcia Castanyer, comissionada del rector per a Multilingüisme, i M. Rosa Lloret, directora del Departament de Filologia Catalana. Aquesta Universitat, aquest Departament que ell tant va estimar i on sempre es va sentir representat.

Guardem sempre el record del doctor Badia tal com va ser i tal com el vam viure.

M. TERESA CABRÉ
Presidenta de la Secció Filològica

LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS AMB UNA BIOGRAFIA PUBLICADA
A LA COLLECCIÓ «SEMBLANCES BIogrÀFIQUES»

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BADIA I MARGARIT, Antoni M.	(1920-2014)
BASTARDAS I PARERA, Joan	(1919-2009)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARIA, Rafael	(1941-2008)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de	(1897-1985)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CASASSAS I SIMÓ, Oriol	(1923-2012)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
CLASCAR I SANOU, Frederic	(1873-1919)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
COROMINES I MONTANYA, Pere	(1870-1939)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)
FUSTER I ORTELLS, Joan	(1922-1992)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
JARDÍ I BORRÀS, Ramon	(1881-1972)
LLUCH I MARTÍN, Enric	(1928-2012)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)
MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)
NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)

PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PRATS I DOMINGO, Modest	(1936-2014)
PREVOSTI I PELEGRÍN, Antoni	(1919-2011)
PUIG I CADAFALCH, Josep	(1867-1956)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)
SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SERRA I RÀFOLS, Josep de C.	(1900-1971)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TEIXIDOR I BATLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)
TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal. *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Hünter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep ENRIC LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias i Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)
- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)

- [38] Carles MIRALLES, «Un xic exòtic i desorientat». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005; 1a reimpr., 2011)
- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar. Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch. Semblança biogràfica* (2006; 1a reimpr., 2011)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal. Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana. Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor. Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol. Semblança biogràfica* (2008; 1a reimpr., 2011)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila. Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot. Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas. Sessió en memòria* (2010)
- 53 *Rafael Caria. Sessió en memòria* (2010)
- 54 *Joan Bastardas. Sessió en memòria* (2011)
- 55 *Josep M. de Casacuberta i Roger. Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT I MUNTANER, *Frederic Clascar i Sanou. Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, *Pere Coromines i Montanya. Semblança biogràfica* (2013)
- 58 *Antoni Prevosti i Pelegrín. Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, *Joan Fuster. Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, *Josep de C. Serra i Ràfols. Semblança biogràfica* (2013)
- 61 *Oriol Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2014)
- 62 *Enric Lluch i Martín. Semblança biogràfica* (2014)
- 63 *Ramon Jardí i Borràs. Semblança biogràfica* (2015)
- 64 *Modest Prats i Domingo. Sessió en memòria* (2016)
- 65 *Antoni M. Badia i Margarit. Sessió en memòria* (2016)

